

sequitur, credit et sternit. Unde Chaldaeus, *gladius a facie Domini procedit, et victoria per Gedeonis manus est, quem vos, o Madianite, velut antagonista formidatis, ac per somnium de vobis triumphatum jam cognovistis, g. d. Deus est, Deus inquam est, qui Madianitas ulciscitur, suum in eos gladium vibrat, ipsos neci dat; Gedeon vero hinc in re illius minister est, ab illo ultorem accipit gladium, suisque ipsum in hostes defigit manibus. Audi S. Augustinum, *Quest. XI.*: « Hoc significat quod gladius id erat operaturus, quod Domino placeret et Gedeoni. »*

Hinc laudandi Poloni et Hungari, qui instar Gedeonis praelium adoriuntur inelamato nomine Jesu, et Hispani nomine S. Jacobi, ideoque saepe victoriam de hostibus reportant.

19. INCPIENTIBUS VIGILIIS NOCTIS MEME ET CUSTODIIBUS SUSCITATIS, COERPERUNT BECCINIS CLANGERE. — Nox ipsa et tubarum clangor percussit Madianitas, ut putarent maximum Israelitarum exercitum in se irruere, cui se posse resistere diffiderent. Unde in fugam versi se invicem protrivere et confecerunt. Hoc stratagemata imitantur callidi belli duces; cum enim paucos habent milites, multas tubas inflari curant, ut ex iis hostes suspiciantur maximas contra se venire copias, itaque de fuga cogitent. Sic fecit Pompeius contra Mithridatem ugnaturus. Audi Dionem, lib. XXXVI: « Primum, it, tubicines omnes ex contraposto simul bellium cecinerunt, tum milites et reliqua omnis turba concelamarunt: et illi quidem hastas aut pila ad senta concutiebant; isti (calones et lixe) lapides eliam ad aera vasa. » Simile fecit Fredegundis, regina Francia, pro Clothario filio suo pugnant, nam jussu Landericus ducis, milites ejus singuli praecis arborum ramis sepi, et tintinnabula pulsantes in tempesta nocte hostes perterrefecerunt, et in fugam compulerunt, uti narrat Aimoinus, lib. III, cap. LXXXI.

ET COMPROBARE INTER SE LAGENAS, — ut partim fragore hujus compositionis, partim coruscatione tot tuedarum sive effonum inde emicantium et efulgurantium, Madianite consternerentur. Simili stratagemata Octavium Cessarem, postea Augustum, Salomon obsidentem fagarunt Salonitani, uti narrat Dio, lib. XLII: « Mulieres, ait, dimissis capillis, vestito nigro indute, acceptis facibus, denique quam maxime terribili habitu composito media nocte ad castra oppugnantium accesserunt: metuque exanimatis excubitoribus (quippe demonum speciem illis exhibebant) omnibus simul locis castorum ignem iniecerunt, eas subsecuti viri multos eo tumultu excitatos, multos etiam dormientes occiderunt: ita et castra et stationem navium, quam Octavius tenebat, confestim occupaverunt. »

Tropologie, auctor homil. *De Virgini*, apud S. Bernardum: « Exierunt, ait, cum lampadibus lumbos habentes praecinctos, et lucernas in manibus ardentes, ut et castitatis cingulum astringatur

in corpore, et ad utilitatem proximi et gloriam patris lux exempli claret in operatione. Sic Gedeon in lagenulis lampades occultans, sed in hora certaminis fractis vasculis demonstrans, repentina luce hostes terruit et vertit in fugam; tentant enim principes tenebrarum visa luce bonorum operum, quia stare ante lucem tenebra non possunt. » Et Isais Abbas, *orat.* 17: « Qui corporis, ait, timet infirmitatem, ad id quod secundum naturam est non perveniet; qui supplex ad Deum confugit, in eo quietem inveniet: ni Gedeon hydrias confregisset, non aspexisset lampadam splendorem. Iidem homo, nisi corpus contempserit, divinitatis lumen non intuebitur. Etenim Jahel uxor Aber Cinei, nisi tulisset clavum tabernaculi, Sisare superbiam non oppressisset. Si mens igitur se confirmaverit, decreveritque charitatem sequi, omnia carnis vicia superabit. »

20. TENERUNT SINISTRAS MANUS LAMPADES, ET DEXTRAS SONANTES TUBAS, — ut firmius tenerent, ideoque majori vi sonante eas inflarent; major enim vis est in dextera. Mystica significationem et causam dat S. Gregorius lib. XXX *Moral.* cap. XXXIV: « Pro dextero, inquit, habere dicimur quidquid pro magno pensamus; pro sinistro vero quod pro nihilo ducimus. Bene ergo illic scriptum est, quod in dextera tubas, lagenas autem in sinistra tenerunt; quia Christi martyres pro magno habent predicationis gratiam, corporum vero utilitatem pro minimo. Quisquis enim plus facit utilitatem corporis, quam gratiam predicationis, in sinistra tubam atque in dextera lagenam tenet. Si enim priori loco gratia predicationis attenditur, et posteriori utilis corporis, certum est quia in dextris tubae, et sinistris lagenae tenentur. »

21. STANTES SINGULI IN LOCO SUI PRO CIRCUITU CASTROREM HOSTILIU. — « Stantes, » ut scilicet stando fingerent se transitum dare copiis suis maximis Madianitis invadentibus, quasi quaelibet tuba, et quilibet tubicen suam duxisset armatorum cohortem; quaelibet enim turma equitum suum habet tubicinem: erat nox cum nihil videtur, ideoque multa quae non sunt, videri videntur, praesertim pavidis et consternatis.

OMNIA ITAQUE CASTRA TURBATA SUNT, — non tam ob linguarum diversitatem, ut vult Josephus, quam quod in castris suis putarent esse Israelitas, seque mntno non agnoscerent, et divina quadam caecitate ac rable per obvios omnes grassarentur. Sic tropologie heretici, qui sunt nostri Madianite, contra se invicem digladiantur, seseque conficiunt. Vere S. Hieronymus in *Ezech.*: « Haereticorum compugnatio, inquit, nostra victoria est. » Et S. Hilarius, lib. VII *De Trinitate*: « Bellum haereticorum, ait, pax est Ecclesiae. »

22. INMISITQUE DOMINUS GLADIUM IN OMNIBUS CASTRIS, ET MUTA SE CEDE TRUNCABANT: — dimittunt inmisit Deus in Madianitas terrorem et occisorem, et putantes Hebraeos in mediis castris stragem edere, praè pavorè, praè somni impotentia, praè

merore et ira quisque sibi vicinum hostem esse existmans gladio feriret, quique fugiebant sequentes se pariterque fugientes, crederent esse Israelitas hostes insectoresque suos; quare dum eos putant ferire et credere, occiderunt se mutuo, eo quod Israelite continuo clangore tubarum et fulgore lampadarum, sive flammarum ardentium eos insequerentur. Hoc meruli fides et spes excelsa Gedeonis, qua Deo obediens cum trecentis militibus, qui Iudicis armis lagenarum et lampadarum armabantur, animose invasit innumeros Madianitas armatissimos, ideoque eos prostravit, et ut ait Sidorius Apollinarius in *Panegyrr.*:

Solo venit victoria cantu.

Simili modo percussit et percussit Deus hostes Josaphat regis Israel, II *Paral.* xx. Ex Gentilibus Gedeonem imitatus est Leonidas, qui cum trecentis

Lacedaemoniis animose ad Thermopylas obicit se Xerxi ejusque copiis innumeris, easque occidit et fugavit, qui proinde ab omnibus historiis celebratur.

In his omnibus Gedeon fuit typus Christi, uti per sedecim analogias ostendi *Isaia* cap. ix, 4, ad illa praedicta de Christo: « Sceptrum exactoris ejus superasti sicut in die Madian. »

Denique exercitus Madian erat ut minimum 133 millium, e quibus hic cesa sunt 120 millia, reliqua 15 millia fugientia persecutus Gedeon cecidit trans Jordanem, ut audiemus cap. seq., vers. 10. Atque haec omnia perfecit cum trecentis duntaxat militibus; sed per stratagemata Deo pro eo pugnantem et hostes percellente. Vere Judas Machabaeus alter Gedeon: « Non in multitudine exercitus, ait, victoria belli, sed de caelo fortitudo est, » I *Machab.* iii, 19.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Gedeon Ephraimitas jurgantes, quod ad bellum vocati non essent, leni responso placat. Secundo, vers. 10, credit reliquias Madian. Inde, vers. 15, cives Soccoth et Phanuel, eo quod superbe panes sibi negassent, contert. Tertio, vers. 21, principes Madian trucidat. Quarto, vers. 22, regnum sibi ab Hebraeis oblatum renusat. Quinto, vers. 27, ex manibus hostium fabricat Ephod, quod ejus posteris fuit in ruinam idololatram et occidit. Denique, vers. 50, ejus filii mors, et sepultura locus recensetur, ac eo mortuo relapsus Hebraeorum ad cultum Baal.

1. Dixeruntque ad eum viri Ephraim: Quid est hoc quod facere voluisti, ut nos non vocares, cum ad pugnam pergeres contra Madian? jurgantes fortiter, et prope vim inferentes. 2. Quibus ille respondit: Quid enim tale facere potui, quale vos fecistis? nonne melior est racemus Ephraim vindemiis Abiezer? 3. In manus vestras Dominus tradidit principes Madian, Oreb et Zeb: quid tale facere potui, quale vos fecistis? quod cum locutus esset, requievit spiritus eorum, quo tuebant contra eum. 4. Cumque venisset Gedeon ad Jordanem, transivit eum cum trecentis viris qui secum erant: et praè lassitudine, fugientes persequi non poterant. 5. Dixitque ad viros Soccoth: Date, obsecro, panes populo qui mecum est, quia valde defecerunt, ut possimus persequi Zebee et Salmana reges Madian. 6. Responderunt principes Soccoth: Forsitan palmae manuum Zebee et Salmana in manu tua sunt, et idcirco postulas ut demus exercitui tuo panes. 7. Quibus ille ait: Cum ergo tradiderit Dominus Zebee et Salmana in manus meas, conteram carnes vestras cum spinis tribulicae deserti. 8. Et inde conscendens, venit in Phanuel; locutusque est ad viros loci illius similia. Cui et illi responderunt, sicut responderant viri Soccoth. 9. Dixit itaque et eis: Cum reversus fuero victor in pace, destruem turrim hanc. 10. Zebee autem et Salmana requiescebant cum omni exercitu suo. Quindecim enim millia viri remanserant ex omnibus turmis Orientalium populorum, ceteris centum viginti milibus bellatorum educentium gladium. 11. Ascendensque Gedeon per viam eorum qui in tabernaculis morabantur, ad Orientalem partem Noba et Joghba, percussit castra hostium, qui securi erant, et nihil adversi suspicabantur. 12. Fugeruntque Zebee et Salmana, quos persequens Gedeon comprehendit, turbato omni exercitu suo. 13. Revertensque de bello ante solis ortum, 14. apprehendit puerum de viris Soccoth:

interrogavitque eum nomina principum et seniorum Soccoth, et descripsit septuaginta septem viros. 15. Venitque ad Soccoth, et dixit eis: En Zebee et Salmana super quibus exprobrastis mihi, occentes: Forsitan manus Zebee et Salmana in manibus tuis sunt, et idcirco postulas ut demus viris, qui lassi sunt et defecerunt, panes. 16. Tulit ergo seniores civitatis et spinas deserti ac tribulos, et contrivit cum eis, atque comminuit viros Soccoth. 17. Turrim quoque Phanneel subvertit, occisis habitatoribus civitatis. 18. Dixitque ad Zebee et Salmana: Quales fuerunt viri quos occidistis in Thabor? Qui responderunt: Similes tui, et unus ex eis quasi filius regis. 19. Quibus ille respondit: Fratres mei fuerunt, filii matris mee; vivit Dominus, quia si servassetis eos, non vos occiderem. 20. Dixitque Jether primogenito suo: Surge, et interfice eos. Qui non eduxit gladium; timebat enim, quia adhuc puer erat. 21. Dixeruntque Zebee et Salmana: Tu surge, et irruere in nos; quia juxta aetatem robar est hominis. Surrexit Gedeon, et interfecit Zebee et Salmana; et tulit ornamenta ac bullas, quibus colla regalium camelorum decorari solent. 22. Dixeruntque omnes viri Israel ad Gedeon: Dominare nostri tu, et filius tuus, et filius filii tui; quia liberasti nos de manu Madian. 23. Quibus ille ait: Non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur vobis Dominus. 24. Dixitque ad eos: unam petitionem postulo a vobis; date mihi in aureas ex praeda vestra. Inaures enim aureas Ismaelita habere consueverant. 25. Qui responderunt: Libentissime dabimus. Expandentesque super terram pallium, projecerunt in eo inaures de praeda, 26. et fuit pondus postularum inaarium, mille septingenti auri sicli, absque ornamentis, et monilibus, et veste purpurea, quibus reges Madian uti soliti erant, et praeter torques aureas camelorum. 27. Fecitque ex eo Gedeon Ephod, et posuit illud in civitate sua Ephra. Fornicatusque est omnis Israel in eo, et factum est Gedeoni et omni domui ejus in ruinam. 28. Humiliatus est autem Madian coram filiis Israel, nec potuerunt ultra cervicem elevare: sed quievit terra per quadraginta annos, quibus Gedeon praefuit. 29. Abiit itaque Jerobaal filius Joas, et habitavit in domo sua; 30. habuitque septuaginta filios qui egressi sunt de femore ejus, eo quod plures haberet uxores. 31. Concubina autem illius, quam habebat in Sichem, genuit ei filium nomine Abimelech. 32. Mortuusque est Gedeon filius Joas in senectute bona, et sepultus est in sepulcro Joas patris sui in Ephra de familia Ezri. 33. Postquam autem mortuus est Gedeon, aversi sunt filii Israel, et fornicati sunt cum Baalim. Percusseruntque cum Baal foedus, ut esset eis in Deum: 34. nec recordati sunt Domini Dei sui, qui eruit eos de manibus inimicorum suorum omnium per circuitum. 35. Nec fecerunt misericordiam cum domo Jerobaal Gedeon, juxta omnia bona quae fecerat Israeli.

1. DIXERUNTQUE AD EUM VIRI EPHRAIM, etc., JURGAN-
TES FORTITER. — Erant enim Ephraimite arrogantes, ut patet *Isaia* xi, 13, ob numerosam et potentem suam tribum, quodque illa a Jacob praedat esset tribui Manasse, ex qua erat Gedeon. Jurgantur ergo contra eum, quod ipsos ad bellum non vocarit, praesertim quia Ephraimite aetiori cognationis vinculo conjuncti erant Manassensibus, quam ceteris tribubus, eo quod Ephraim et Manasse patres harum tribuum fuissent immediati filii Joseph, qui frater erat Juda, Ruben, Gad, etc., e quibus prognatae sunt caeterae undecim tribus. Joseph enim unus e duodecim Patriarchis, non unam, ut caeteri ejus fratres, sed duas tribus constituit.

2. QUIBUS ILLE RESPONDIT: QUID ENIM TALE FACERE POTUI QUALE VOS FECISTIS? — qui fugientes

Madianitas ad Jordanem occidistis plurimos et quasi innumeros, eorumque principes Oreb et Zeb, ut dictum ex cap. precedenti, vers. 24. Sapienter id dixit Gedeon, ut jurgium modesto placidoque responso sopiret, juxta illud: « Responso mollis frangit iram. » *Prov.* xv, 1.

Doctus ergo hic Gedeon superbiam et item adversari nullam rem magis placari, quam si te sub eo humiliis, eumque laudes et tibi praeferas. Qui hoc facit sapiens est et magnanimus. Vere enim Philemon in *Edicassomano*: « Nihil, ait, neque jucundius, neque docto viro dignius est, quam posse conviciantem ferre. » Et Ovidius, lib. III *Tristium*:

Quo quisque est major, magis est placabilis ira,
Et faciles motus mens generosa caput.

Quocirca Josephus, lib. V, cap. VIII: « Plus, ait,

profuit haec mansueta Gedeonis responsio, quam Madianica victoria. »

NONNE MELIOR EST RACEMUS EPHRAIM VINDICEMUS ABIEZER? — Est proverbium idem significans, *g. d.* ut explicat Chaldaeus. Infirmissimi tribus Ephraim praesantiores sunt robustissimis familiae mee Abiezer. Aut melius, *g. d.* Paucæ personae caesa ab Ephraimitis, scilicet Oreb et Zeb principes Madian, pluris aestimandæ sunt, quam omnes Madianite, quos nos Manassenses cecidimus. Tertio et optime, Gedeon metaphorice suam victoriam vocat vindictam, reliquis vero victoriae pacemationem, quæ uvæ post vindemiam reliquæ colliguntur, *g. d.* Mea victoria fuit quasi vindemia colligens uvas ex vinea plena: sic enim ego cecidi et turbavi omnia castra Madian; vestra vero persecutio, qua turbatos a me fugientes insecuti estis et occidistis, fuit quasi racematio post vindemiam, id est, victoriam; sed hæc vestra racematio pluris est mea victoria, tum quia occidistis ipsos principes Madian, tum quia plurimos gregarios trucidastis. Ita Arias, Abulensis est alii.

Posset quoque nervose ex Hebræo sic verti: *Pueriles conatus Ephraim majores sunt forti irruptione Abiezer*, hoc est mea. Hebraice enim קרליות *Qeloth* significat pueriles cogitationes, conatus, opera, ab *Oleb*, id est puer. Porro Gedeon ortus erat ex familia Abiezer, qui erat pronepos Manasse.

4. CINQUE VENISSET GEDEON AD JORDANEM, TRANSIIT EUM CUM TRECENTIS VIRIS. — Est hysterioria: jam ante enim Gedeon transierat Jordanem; ibi enim delata sunt ad eum capita Oreb et Zeb, ut dictum est vers. ult., cap. precedenti. Hic tamen ejus transitum per Jordanem enarrat ut recensat ubi, et qua ratione persecutus sit fugientes, eosque ceciderit, nimirum trans Jordanem.

5. DIXITQUE AD VIROS SOCOTH. — Locus sive urbs ita dicta, quod ibi Jacob veniens e Mesopotamia fixisset tabernacula. Hæc enim hebraice significat *Socoth*, *Gen.* xxxiii, 17. Hinc patet Gedeonem transivisse Jordanem juxta mare Galilee, eo loco ubi Jordanis e mari illo emergit, ideoque est major, quam sit anterus ubi in mare hoc prius induit; ibi enim ad egressum Jordanis ex mari sita est Socoth in tribu Gad (1).

6. FORSITAN PALME MANUUM ZEBEE ET SALMANA IN MANU TUA SUNT, ET IDCIRCO POSTULAS UT DEMUS EXERCITUI TUO PANES. — « Palme, » id est, volæ manuum, hoc est manus ipsæ. Est sarcasmus, *g. d.* Videris, o Gedeon, imperiose nobis loqui, quasi jam victor de Zebee et Salmana evaseris, eosque manibus post terga revinctis captivos ante te abducas; at nondum illos viciisti, ut audeas a nobis panes petere. Nimirum frustra presumis te cum trecentis duntaxat quindecim millia, quæ ipsi se-

cum ducunt, cesurum. Vide hic ut opera heroica subeant calumniam et invidiam ab iis, qui illa laudare et promovere deberent. Hanc enim subit hic Gedeon a Gaditis, sicut paulo ante subivit ab Ephraimitis. Fuit hæc Barbara Gaditarum inhumanitas, qua Gedeoni judicij, principi et liberatoris suo, pro se contra Madianitas pugnantij, adeoque postulanti non carnes, sed panes denegaverunt; unde ipse eam acriter castigavit.

7. CONTERAM (דַּשְׁתִּי *dasti*, id est, *trituro*) CARNES VESTRAS CUR SPINIS TRIBULISQUE. — Pro *tribulis* hebraice est ברקנים *barquinim*, quod significat spinas sive tribulos acerrimos, qui, ut fulgur, oculos penetrant ac ledunt, ita illi corpus. ברק *barac* enim significat fulgur. Rursus *barquinim* per metathesin alludit ad קרבינים *carabim*, id est, scorpiones. Ita sunt dictæ spine magnæ et acutæ, quæ martyrum carnes dissecperant et lambant instar scorpionum, animalium venenatorum. Addi Isidorum, lib. VI *Etymol.* cap. ult: « Virgo sunt extremitates frondium arborumque: si lenis, virga est, si autem nodosa vel aculeata, scorpio rectissimo nomine vocatur, quia arcuato vulnere in corpus infligitur. »

Hic ergo tribulis sive scorpionibus percutiebant reos usque ad necem, ideoque subinde eos humi sternebant, ibique flagellando quasi tritabant, sicut tritatur frumentum. Aliqui hanc triturationem censent factam, quod ferrata carpenta (his quoque tritabant, et grana excutiebant) super eos induxerint, uti fecit David Ammonitis, II *Reg.* xii, vers. ult., sed nulla carpentorum horum fit hic mentio. Dicitur enim duntaxat quod tribulis eos tritavit, sicut flagellis triticum tritarent Belgæ.

8. VENIT IN PHANEL. — Locus juxta Soccoth, ita dictus a Jacob, eo quod ibi lactans cum Angelo dixisset: « Vidi Dominum facie ad faciem, et salva facta est anima mea, » *Gen.* xxxii, 30. *Phanel* enim hebraice idem est quod *facies fortis*, hoc est *Det*.

9. DESTRUAM TURRIM HANC, — quam Phanelitæ edificaverant, ut ad eam confugerent ingruente hoste, putantes in ea se fore tutos, ideoque superbe Gedeoni respondentes, negabant ei panem pro alimonia exercitus. Addit Abulensis, *Quest.* XI, Phanelitas Gedeoni mortem imitantij respondisse se ipsius minas nihil facere, sibi adversus illas turrim istam stare, tum Gedeonem subjunctisse, se non ipsos tantum, sed et turrim excipulum.

10. ZEBEE AUTEM ET SALMANA (duces Madian) REQUIESCEBANT CUM OMNI EXERCITU TRANS JORDANEM, — ideoque Gedeonem, a quo cis Jordanem caesi erant, non formidantes, sed securi, ideoque securos et imparatos ex inopinato adortus Gedeon cecidit. Addunt Septuaginta, Hebræus et Chaldaeus, eos requievisse in *Carcar*, de quo ita scribit S. Hieronymus, in *Locis Hebr.*: « Carcar ubi erant filii (7) filii irrepressi videtur, ideoque

(1) Soccoth civitas erat sita prope Jordanem, ad meridiem torrentis Jaboc.

delendum) Zeebe et Salmāna, et est usque hodie castellum cognomine Carearia, unius diei itinere a Petra distans. » Petra est civitas Arabie, a qua cognominata est Arabia Petraea in Moabitica regione, cui confinis erat tribus Ruben.

QUINDECIM ENIM MILLIA VIRI REMANSERANT (qui effugerant stragem Madiantarum editam a Gedeone cap. precedenti), CENSUS CENTUM VIGINTI MILIBUS BELLATORUM. — Hinc patet castra Madian habuisse 133 millia bellatorum, præter calones, lixas, famulos cateramque imbellem turbam, quibus a Gedeone et sociis casa fuere 120 millia, quindecim vero millia effugerunt, quæ hic ab eodem trucidata sunt. Perperam Josephus pro quindecim habet octo decem millia.

11. ASCENDENSQUE GEDEON PER VIAM EORUM, QUI IN TABERNACULIS MORANTUR. — hoc est Arabum, qui exinde Scenitæ vocantur: nam *scenitæ* est tabernaculum, ita dictum ab Hebræo שֶׁכֶן *sachan*, id est habitavit; quia Arabes hi non habent domos fixas, sed vagantes ex una regione quam depasti sunt, transeunt cum suis tabernaculis in aliam vicinam, illamque similiter depascunt; abundant enim camelis, equis et vaccis. Unde et Nomades (*nomades* enim est pascere) appellantur, de quibus Plinius, lib. VI, cap. xxvii, et Strabo, lib. XVI. Unde Gedeon non recta via, sed a tergo per Arabes hosce Scenitas invasit castra Zeebe et Salmāna, ut eos nil tale cogitantes ex improvisis invaderet et opprimeret, quia in re se rei bellicæ et stratagematum, egregie peritum ostendit.

13. ANTE SOLIS ORTUM. — Hebræice ad verbum est: *ab ascensu solis*, ut vertit Pagninus in *Levico*, hoc est *ante ascensum* (id est, ortum) solis, ut vertit Vatablus: quare minus recte Lyrannus, Arias, Cajetanus et alii vertunt, *desuper existente sole*, quasi jam ortus fuerit sol, ut vult Arias, aut quasi fuerit meridies, quo completur ascensus solis, uti putat Cajetanus, aut quasi fuerit vespera ante oceanum solis, ut conjicit R. David et Lyrannus. Licet enim *Daniel*, cap. vi, vers. 20: « Ascensio solis » vocetur « oceanus solis; » tamen hæc est phrasis Chaldaica, qua lingua scriptura est liber Danielis. Nam Hebræa, Græca et Latina phrasi ascensus solis significat ortum solis, quo scilicet sol ascendit super horizontem, ait Vatablus. Nota hic rursus stratagemata Gedeonis, quo nocte ante ortum solis hostes somno vinoque sepultos adortur et trucidat.

16. CONTRIVIT. — Hebræice est כָּרַע *ioda*, id est *scire fecit*, scilicet per flagella et verbera, hoc est castigavit, contrivit. Sic magister discipulo petulantem intrans virgas ait: Hæc docebo te, id est castigabo te, quamquam Serarius putet pro *ioda* legendum כָּרַע *iodus*, id est tritruavit. Sic enim legitur vers. 9.

18. DIXITQUE (GEDEON) AD ZEEBE ET SALMANA: QUALES FUERUNT VIRI QUOS OCCIDISTIS IN THABOR. — Audierat Gedeon fratres suos uterinos ex eadem matre natos, imminuentibus Madiamitis de more fu-

gisse in montem Thabor; audiverat pariter ibidem nonnullos cæcos esse a Madiamitis; suspicatus est ergo cæcos esse suos fratres: et vera fuit ejus suspicio, ut patet vers. 9.

QUI RESPONDERUNT: SIMILES TUI (fratres enim non raro fratribus, æque ac parentibus assimulantur), ET UNUS EX EIS QUASI FILIUS REGIS. — Sensus planus est et clarus, scilicet unum ex eis insigniorem habuisse vultum eximium et regium. Nonnulli tamen sic explicant: « unus, » id est quilibet « ex eis » erat forma tam eleganti, ut videretur esse filius regis. Unde Septuaginta in Codice Romano habent: *Sicut tu, sic illi, in similitudinem filii regis*. Complutensia et Regii: *Sicut tu, sic illi, similis tu similis illis, qualis species filiorum regum*.

22. DOMINARE NOSTRI TU, ET FILIUS TUUS, ET FILIUS FILII TUI, QUIA LIBERASTI NOS DE MANU MADIAN. — Erat Gedeon jam populi iudex et princeps a Deo constitutus; non ergo Israelitæ hic eum Judicem creare volunt, sed plenum imperium, hoc est regnum illi offerunt, illudque hereditarium usque ad secundam generationem. Hoc enim significat *dominare*, scilicet mero et pleno jure quasi rex. Judex enim illo ævo populo Israel domini non poterat, sed juxta leges cum judicare et regere debebat. Rex enim est absolutus omnium dominus, ideoque quasi Deus terrestres; unde et multi reges voluerunt haberi colique ut Dii, ut Caligula et Domitianus, quem proinde Martialis sive adulando jus corripiendo vocat Dominum Deumque: « Edictum, inquit, Domini Deique nostri. » Porro Augustus Cæsar audiens natum regem Messiam, puta Christum, noluit vocari Dominus.

23. QUIBUS ILLE AIT: NON DOMINABOR VESTRIS, etc., SED DOMINABITUR VOBIS DOMINUS. — Modeste titulum domini, regisque jus recusat Gedeon, illudque in Deum transcribit, qui proprie erat Israelitarum rex et dominus, ideoque postea egre tulit eos a Samuele petere regem: instantibus tamen dedit Saullem; quia rex videbatur decerpere aliquid tum nomini, tum juri Dei in suum populum, poteratque impune leges et jussa Dei violare, imo novos deos inducere, ut fecit Jeroboam, Manasses, Salomon alique reges Israelis.

26. MILLE SEPTINGENTI AURI SIGILLI. — qui faciunt 6800 coronatos Francicos (1), sive liras auri fere 70. Siclus enim est semiuncia. Quare non est verisimile totum hoc aurum expensum fuisse in vultum Ephod, qui enim Pontifex, imo quis homo ferret Ephod, sive vestem ponderantem 70 libras? Quare pars hujus auri in alia ornamenta fuit expensa. Simili modo dicitur David, I Paral. cap. xx, vers. 2, fecisse sibi diadema ex corona imposita idolo Melchom, quod ponderabat talentum auri, II Reg. xii, 30. Quia scilicet partem coronæ aptavit in diadema, non vere totam.

(1) Mille septingenti auri sigilli faciunt fere 17,867 fr.

mim talentum auri capite suo gestare posset?

27. FECITQUE EX EO GEDEON EPHOD. — id est, superhumerali; Exodi xxviii, 6. Queritur, quale hoc fuerit Ephod, et an Gedeon illud faciendo peccavit?

Primo, Procopius et alii apud Abulensem censent Ephod hoc fuisse idolum, unde propositum hebraice est *עֵפֹד יִצְהָר*, id est *statuit*, sicut solent statui idolorum statue. Hinc et Israel formicatus est, id est idololatravit in eo: « Hinc quoque factum est Gedeoni et omni domui ejus in ruinam. » Veram quis credit virum sanctum, imo Deo familiarem, et ab eo dilectum et electum, qualis fuit Gedeon, post tantam victoriam a Deo acceptam, a Deo ad idola deflexisse, et idololatriæ fuisse auctorem, sicut fuit Jeroboam primus rex Israel conflando vitulos aureos, eosque quasi Deos colendos statuendo in Dan et Bethel?

Secundo, Arias censet hoc Ephod, utpote aureum, diversum fuisse ab Ephod Pontificis facti ex cocco, purpura, bysso et hyacintho, Exodi cap. xxviii, vers. 6, ac factum a Gedeone hoc fine duntaxat, ut esset perpetuum victoriæ tam admirabilis monumentum. Unde Cajetanus censet Ephod hoc fuisse loriceæ ex auro ductilem, ut esset signum militiæ, pugniæ et victoriæ. Lorica enim humeros et pectus tegit munitque, æque ac Ephod sive superhumerali. Hinc sententiæ satis favent Hebræa, que habent, et fecit illud in Ephod, et statuit illud in Ephra; quæ verba innuunt ex auro spoliatorum factum esse hoc Ephod, ideoque fuisse quasi loriceam auream, quam proinde posteri quasi idolum coluerunt. Hæc expositio valde est accommodata.

Tertio, Lyrannus per Ephod proprie accipit Ephod Pontificale, et sub eo intelligit ceteras vestes sacerdotales, quasi Gedeon illas fecerit, ut ipse iis sacrificaret domui suæ, ideoque « peccavit mortaliter, » sed de eo ante mortem penituerit. Verum nec hic, nec alibi quidquam legitimus de hæc ejus penitentia.

Quarto, verisimilius S. Augustinus, *Quest. XLI*; Theodoretus, *Quest. XVI*; Bionysius, Serarius et alii censent Gedeonem fecisse Ephod Pontificale, ceterasque Pontificis vestes; hæc enim sub Ephod quasi veste primaria intelliguntur, ait S. Augustinus tam hic quam cap. xvii, 5, et cap. xviii, vers. 14 et 18. Unde Osee iii, 4, Septuaginta Ephod verum *no icariz*, id est *est sacerdotium omneque instrumentum sacerdotale*. Sic ergo per Ephod sic accipere omne suppellectilem ad sacrificium necessarium. Hoc igitur Ephod fecit Gedeon primo, ad perveniendæ victoriæ monumentum: hanc enim consecutus erat per sacrificium, in altari a se jussu Dei erecto oblatus. Unde et postquam recussasset regnum sibi ab Hebræis oblatum, illudque in Deum resignasset, fecit hoc Ephod, ut se profiteretur religiosum esse Dei ministrum, ejusque jussa æque ac curam populi se in humeros suos exci-

pere, ut ea eorumque infirmitates humeris suis portet, ac mediator ac sequester sit inter Deum et populum. Hoc enim representabat Ephod sive superhumerali. Hinc et ex spoliis hostium efficit hoc Ephod. Unde hebræum est: *Fecitque illud* (scilicet totum hoc spoliatorum ex auro donum) in Ephod, id est ex eo ejusque pretio confecti Ephod.

Secundo, fecit hoc Ephod Pontificale splendendum auroque fulgens, quia in eo erant Rationale Urim et Thummim, per quæ Deus a Pontifice consultus dabat oracula principi et republice, Exodi cap. xxviii, non ut ipse Gedeon eo uteretur, sed ut Pontifex, qui non longe a sua urbe Ephra habitabat in Silo, ubi erat tabernaculum cum arca, ab eo in Ephra evocatus, hoc Ephod indutus pro se consuleret Dominum, sicut enim consulebat David per Abiathar Pontificem; Gedeon enim erat Judex populi, ac in rebus dubiis ac perplexis sæpe occurrentibus responso et oraculo Dei indigebat.

Tertio, videtur Gedeon Ephod hoc fecisse, ut Pontifex eo indutus pro se et populo sacrificaret in altari, a se jussu Dei erecto in Ephra cap. vi, vers. 26. Ad quid enim altare, nisi ut in eo sacrificaret? Addit Serarius Gedeonem ipsum pro se in eo sacrificasse. Cum enim ipse jussu Dei in eo immolasset taurum cap. vi, vers. 26, existimamus videtur quod Deus secum dispensasset, ut loca non esset sacerdos ex tribu Levi, tamen quasi præter ordinem auctoratus a Deo in eo sacrificaret. Ideo enim videtur Deus jussisse illi ut hoc altare erigeret. Altare enim essentialiter respicit sacrificium; nam, ut ait Aristoteles, lib. I *De Cælo*, cap. iv: « Frustra est calcæus, ejus non est usus. »

Igitur non peccavit Gedeon faciendo hoc Ephod Probatur primo, quia dicitur hic quiescisse in nocte bona; secundo, quia a S. Paulo, *He* cap. xi, collocatur in catalogo Sanctorum et heroum veteris Testamenti, qui fide eximia et operibus fidei heroicis excelluerunt; tertio, quia vivente Gedeone ejus ductu Israel servivit Deo; post mortem vero ejus deflexit ad Baalim, ut dicitur vers. 33.

Favet S. Augustinus, *Quest. XLI*, dum ait: « Deus illud factum Gedeonis patienter tulit, ut pax in terra perseveraret, quia licet factum erat quod prohibuerat: non tamen longe recessum ab eo, qui tale aliquid in tabernaculo in suum honorem fieri jusserat: » imo non prohibuit Deus uspiam fieri tale Ephod, uti nec tale tabernaculum simili illi Mosaico, ut recte advertit Serarius. Nam tale tabernaculum fecit Salomon, lib. II *Paral.* cap. i, vers. 4 et 5.

Peccarunt tamen posteri Gedeonis, qui memoria miraculosæ victoriæ tanquam per splendendum hoc Ephod adeptæ, impulsu divinos ei honores detulerunt. Unde sequitur:

FORNICATUSQUE EST OMNIS ISRAEL IN EO. — Hebræice פָּרְטוּ אֶתְּחָרָא, id est, *post eum, scilicet post*

mortem Gedeonis. Ita Septuaginta, Chaldaei et alii. Noster tamen post eum refert ad Ephod, quod in illo et cum illo Israel fornicatus sit mystice, id est idololatram commiserit, illud ut idololum et deum adorando, vel certe illo ad cultum Baalim abutendo, scilicet quod sacerdos Baal illi sacrificaret, hoc Ephod indutus et ornatus. Gaudet enim demon, si Deo res suas surripiat, ac illa quibus collitur Deus ad sui cultum traducat.

ET FACTUM EST GEDEONI ET DOMUI EJUS IN RUINAM. — Hebraice לְמוֹקֵשׁ *lemokes*, id est in laqueum, tum culpa idololatriæ, tum poenæ ejusdem: ob illam enim culpam tota posteritas Gedeonis excisa est, ut audiemus cap. sequenti. Atque poenam hanc subit etiam Gedeon ipse, qui incaute Ephod hoc, quod posteris in idola adeo proclivibus futurum erat occasio idololatriæ, fabricavit. Gedeon enim ob hoc perdidit omnem suam posteritatem. Culpam vero idololatriæ commisit non ipse Gedeon, sed ejus posteri. Id non prævidit Gedeon; unde a culpa saltem mortali excusandus est, venialis enim imprudentia et inadvertentia in eo admitti potest. Unde hoc sensu cum dicitur: « Gedeoni et domui ejus, » et accipiendum est expositive per exegesis, ut significet, *id est, q. d.* « Gedeoni, » hoc est domui sive posteritati ejus: hæc enim Ephod hoc adoravit, æque ac Israelite adorant serpentem anemum a Mose erectum, *Num. XXI*, qui proinde ab Ezechia rege contractus est, *IV Reg. cap. xviii, vers. 4*.

Moraliter, hic discant Principes quam periculosum et exitiale sit immiscere se rebus sacris. Ecce ibi Gedeon, faciens Ephod bona licet mente, perdidit omnem suam progeniem. Sic Ozias rex, volens thus adolere Deo, laepe percussus est, *II Paralip. xxvi, 17*. Idem tentantes Core, Dathan et Abiron vivi a terra absorpti sunt, *Nam. xvi*.

28. QUÆVIT TERRA PER QUADRAGINTA ANNOS, — id est usque ad annum quadragesimum Gedeonis; unde sub his quadraginta annis complectitur Scriptura septem annos, quibus Israel servivit Madianitis, ut dixi cap. iii.

29. ABIT ITAQUE JEROBAAL, — id est, litigator et excisor Baal, falsi dei, puta Gedeon.

30. HABUITQUE SEPTUAGINTA FILIOS, — præcise incluso quoque Abimelech, de quo vers. sequenti, inquit Serarius, licet alii septuaginta filios accipiant quos habuit ex uxoribus, excluso quem habuit ex concubina, ita ut cum Abimelech haberit unum et septuaginta.

Porro hi filii mortuo Gedeone videntur coluisse idola, ac præsertim Ephod a Gedeone fabricatum, ideoque Deo vindice occisi et excisi. Hoc enim est quod jam dixi: « Et factum est domui (id est, familie, puta filii) ejus in ruinam. » Discite hic quam vanâ sit in filiis parentum spes et gloria: nemo enim ex tot filiis patri Gedeoni in principatu successit, imo omnes mox intercepti sunt, nimirum « heronum filii noxæ. » Sic « Artaxerxi, ait Justinus, lib. X, regi Persarum ex pellicibus »

quindecim filii fuerunt, sed tres tantum ex justo matrimonio suscepti, Darius, Ariarates et Ochus, qui omnes inglorii perierunt. »

31. CONCUBINA AUTEM ILLIUS, — nomine *Druma*, *vers. 31*, ait Josephus, lib. V, cap. ix. Concubina erat secundaria uxor, quæ erat quasi ancilla, ac proinde ejus filius non succedebat cum filiis uxorem in hereditatem patris. Quare Abimelech non fuit nothus sive spurius, ut eum vocat Josephus, sed legitimus Gedeonis filius.

IN SICHEM. — Id dicit ut indicet occasionem, qua Abimelech affectavit regnum; quia scilicet a suis civibus Sichemitis ad illud fuit provocatus.

GENUIT ET FILIUM NOMINE ABIMELECH. — *Abimelech* hebraice idem est quod *pater rex*, vel *pater regis*; vel *pater regis*. Indidit hoc ei nomen mater ad dignitatem sibi et filio suo conciliandam, utpote quod esset filius Gedeonis, qui erat iudex et quasi rex Israelis: forte etiam hoc nomen voluit esse omni regni, quod scilicet ipse aliquando regnaret, ut ipsa optabat. Sic Agrippina, consulens divinos, an Nero filius suus esset futurus rex et imperator, audiensque fore, sed eum matrem suam occisurum, regni filii sui avida respondit: « Occidat dum imperat, » ac vero ab eo occisa temerarii sui voti meritas dedit penas.

Audi quid de Regilliano, lib. *De Tyrannide*, scribat Trebellius: « Mirabile fortasse videtur, si quæ origo imperii ejus fuerit, declararetur. Militari enim joco regna promeruit. Nam cum milites cum eo quidam cœnarent, adstitit Valerianus Tribunus, qui diceret: Regilliani nomen unde credimus dictum? Alius continuo: credimus quod a regno. Tum is qui aderat scholasticus, cepit quasi grammaticaliter declinare et dicere: Rex, regis, regi, Regillianus. Milites, ut est hominum genus pronum ad ea quæ cogitant, dixerunt: Ergo potest rex esse. Item alius: Ergo potest nos regere. Item alius: Deus tibi regis nomen imposuit. Quid multa? His dictis cum alia die manere processisset, a principibus Imperator est salutatus. Ita quod aliis vel audacia vel iudicium detulit, huic iocularis astutia. »

32. MORTUUSQUE EST GEDEON FILIUS JOAS IN SENECUTE. — « Bona, » id est *primo*, provecta, grandis, annosa. *Secundo*, « bona, » id est quietæ et tranquilla. *Tertio*, « bona, » id est gloriosa, quam omnes venerarentur, colerent et suspicerent. *Quarto*, « bona » bonitate virtutis ex bona conscientia, probitate et sanctitate: hæc enim ceterarum bonitatum omnium est fons et origo. Vidit hoc quoque Cicero, qui lib. *De Senectute*: « Aptissima, inquit, omnino sunt arma senectutis artes exercitationesque virtutum, quæ in omni ætate cultæ, cum diu multumque vixeris, mirifice afferunt fructus, non solum nunquam deserunt, ne extremo quidem tempore ætatis (quanquam illi quidem maximum est). Verum etiam quia conscientia bene actæ vite, multorumque benefactorum recordatio juvenescens est. »

Sic in senectute bona mortuus est Abraham, *Genes. xxv, 8*; David, *I Paral. xxix, 28*; Tobias, *cap. xiv, 15*: nam « senectus non annis, sed moribus veneranda, superioris vite portus debet esse, non vite superioris naufragium, » ait S. Ambrosius, libro *De Jacob et vita beata*, cap. x. Idem, lib. *De Abel*, cap. 1: « Cogitationes nostre, inquit, bonorum operum processibus explicentur, ut nihil imperfectum finis noster inveniat, nihil inexpectatum terminus vite nostre offendat, nihil tanquam in incute positum usus nostri operis derelinquat. » Et paulo post: « Partus noster fides sit, nutrimenta nostra præcepta doctrinæ sint. His quietam cordis nostri imbuatur infantia, insituitur pueritia, juvenescat adolescentia, senecta canescat. Ætas enim senectutis vita est immaculata. Itaque ea demum bona est animæ senectus, quam nulla perfidia inquinamenta maculaverint. »

Idem, lib. *I Hæzæ*, cap. viii: « Sed senectus, inquit, ipsa in bonis moribus dulcior, in consiliis utilior, ad constantiam subeundæ mortis paratior, ad reprimensas libidines firmitior. Infirmitas quoque corporis sobrietas mentis est. Unde ait Apostolus: Cum infirmor, tunc potens sum. Itaque non in virtutibus, sed in infirmitatibus gloriabatur. Responsum quoque divinum refulsi-

orauculo salutari; quia virtus in infirmitate consummatur. »

33. POSTQUAM AUTEM MORTUUS EST GEDEON, AVERSI SUNT FILII ISRAEL (a Deo Deique cultu), ET FORNICATI SUNT CUM BAALIM (idolis, Diis gentium) PERCUSSE- RUNTQUE CUM BAAL FORBUS, ET BAALIM FEDERE IN DEUM. — Hebraice, *profecerunt sibi fœderem ad errorem*; Septuaginta, *posuerunt sibi Baal berith in fœdus, ut esset eis ipse in Deum*. Sic quoque legit S. Augustinus. Unde ex Hebræo et Septuaginta liquet Hebræos pro Deo coluisse *Baal berith*, id est *Baalem fœderis*, quem scilicet quasi præsidem fœderum, hoc fœdere sibi quasi Deum confederarunt: כִּיתֵי בְרִיתֵי עִמָּם *berith* enim est fœdus.

35. NEC FECERUNT MISERICORDIAM CUM DOMO JEROBAAL (qui proprio nomine dictus) GEDEON, — quia permisissent ejus domum, id est filios omnes occidi a tyranno Abimelech, imo in occidendo juverunt, ut patebit cap. sequenti. *Misericordia*, Hebraice חַסְדֵי *chesed*, significat omnem virtutem, quæ in proximum se exercit, scilicet beneficentiam, pietatem, gratitudinem, justitiam, fidelitatem, etc. Israelitæ ergo Deo infideles in Gedeonem quoque fuere infideles, malefici, impii, ingrati, injusti, ut patebit ex cap. ix.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Abimelech filius Gedeonis, cœsis 79 fratribus, imperium Israelis per Sichemitas cognatos suos invadit et obtinet. Quare Joatham ejus frater, vers. 8 et seq. per apologum rhamni ipsi aque ac Sichemitis exitium intemat et præmittat, quod deinde rei eventus comprobavit, uti narratur vers. 23 et seq., per spiritum dissonantis, quem Deus inter utrosque immisit. Abimelech ergo fuit sextus Israelis non tam iudex quam tyrannus.

1. Abiit autem Abimelech filius Jerobaal in Sichem ad fratres matris suæ, et locutus est ad eos, et ad omnem cognationem domus patris matrisque suæ, dicens: 2. Loquimini ad omnes viros Sichem: quid vobis est melius, ut dominentur vestri septuaginta viri omnes filii Jerobaal, an ut dominetur unus vir? simulque considerate quod os vestrum et caro vestra sum. 3. Locutique sunt fratres matris ejus de eo ad omnes viros Sichem universos sermones istos, et inclinaverunt cor eorum post Abimelech, dicentes: Frater noster est. 4. Dederuntque illi septuaginta pondus argenti de fano Baalberith. Qui conduxit sibi ex eo viros inopes et vagos, secutique sunt eum. 5. Et venit in domum patris sui in Ephra, et occidit fratres suos filios Jerobaal septuaginta viros, super lapidem unum: remansitque Joatham filius Jerobaal minimus, et absconditus est. 6. Congregati sunt autem omnes viri Sichem, et universæ familie urbis Mello: abieruntque et constituerunt regem Abimelech, juxta quærebant quæ stabat in Sichem. 7. Quod cum nuntiatum esset Joatham, ivit, et stetit in vertice montis Garizim; elevataque voce clamavit, et dixit: Audite me, viri Sichem, ita audiat vos Deus. 8. Ierunt ligna, ut ungerent super se regem; dixeruntque olive: Impera nobis. 9. Quæ respondit: Numquid possum deserere pinguedinem meam, qua et diu utuntur et homines, et

venire ut inter ligna promovear? 10. Dixeruntque ligna ad arborem ficum: Veni, et super nos regnum accipe. 11. Quæ respondit eis: Numquid possum deserere dulcedinem meam, fructusque suavissimos, et ire ut inter cætera ligna promovear? 12. Locutaque sunt ligna ad vitem: Veni, et impera nobis. 13. Quæ respondit eis: Numquid possum deserere vinum meum, quod lætificat Deum et homines, et inter ligna cætera promoveri? 14. Dixeruntque omnia ligna ad rhamnum: Veni, et impera super nos. 15. Quæ respondit eis: Si vere me regem vobis constituitis, venite, et sub umbra mei requiescite; si autem non vultis, egrediatur ignis de rhamno, et devoret cedros Libani. 13. Nunc igitur, si recte et absque peccato constituitis super vos regem Abimelech, et ben-egistis cum Jerobaal, et cum domo ejus, et reddidistis vicem beneficiis ejus, qui pugnavit pro vobis, 17. et animam suam dedit periculis, ut erueret vos de manu Madian, 18. qui nunc surrexistis contra domum patris mei, et interfecistis filios ejus septuaginta viros super unum lapidem, et constituitis regem Abimelech filium ancillæ ejus super habitatores Sichem, eo quod frater vester sit: 19. si ergo recte et absque vitio egistis cum Jerobaal, et domo ejus, hodie latamini in Abimelech, et ille latetur in vobis. 20. Sin autem perverse: egrediatur ignis ex eo, et consumat habitatores Sichem, et oppidum Mello; egrediaturque ignis de viris Sichem, et de oppido Mello, et devoret Abimelech. 21. Quæ cum dixisset, fugit, et abiit in Bera; habitavitque ibi ob metum Abimelech fratris sui. 22. Regnavit itaque Abimelech super Israel tribus annis. 23. Misitque Dominus spiritum pessimum inter Abimelech et habitatores Sichem, qui coeperunt eum detestari, 24. et scelus interfectionis septuaginta filiorum Jerobaal, et effusionem sanguinis eorum conferre in Abimelech fratrem suum, et in cæteros Sichimorum principes, qui eum adjuverant. 25. Posueruntque insidias adversum eum in summitate montium; et dum illius præstolabantur adventum, exercebant latrocinia, agentes prædas de prætereuntibus, nuntiatumque est Abimelech. 26. Venit autem Gaal filius Obed cum fratribus suis, et transiit in Sichimam. Ad cuius adventum erecti habitatores Sichem, 27. egressi sunt in agros, vastantes vineas, uvasque calcantes; et factis cantantium choris, ingressi sunt fanum dei sui, et inter epulas et pocula maledicebant Abimelech, 28. clamante Gaal filio Obed: Quis est Abimelech, et quæ est Sichem, ut serviamus ei? numquid non est filius Jerobaal, et constituit principem Zebul servum suum super viros Hemor patris Sichem? Cur ergo serviamus ei? 29. Utinam daret aliquis populum istum sub manu mea, ut auferrem de medio Abimelech. Dictumque est Abimelech: Congrega exercitus multitudinem, et veni. 30. Zebul enim princeps civitatis, auditis sermonibus Gaal filii Obed, iratus est valde, 31. et misit clam ad Abimelech nuntios, dicens: Ecce, Gaal filius Obed venit in Sichimam cum fratribus suis, et oppugnat adversum te civitatem. 32. Surge itaque nocte cum populo qui tecum est, et latita in agro, 33. et primo mane oriente sole, irruere super civitatem, illo autem egrediente adversum te cum populo suo, fac ei quod poteris. 34. Surrexit itaque Abimelech cum omni exercitu suo nocte, et tetendit insidias juxta Sichimam in quatuor locis. 35. Egressusque est Gaal filius Obed, et stetit in introitu portæ civitatis. Surrexit autem Abimelech, et omnis exercitus cum eo de insidiarum loco. 36. Cumque vidisset populum Gaal, dixit ad Zebul: Ecce de montibus multitudo descendit. Cui ille respondit: Umbras montium vides quasi capita hominum, et hoc errore deciperis. 37. Rursusque Gaal ait: Ecce populus de umbilico terræ descendit, et unus cumeus venit per viam quæ respicit quereum. 38. Cui dixit Zebul: Ubi est nunc os tuum quo loquebaris? Quis est Abimelech ut serviamus ei? Nonne hic populus est quem despiciebas? Egredere et pugna contra eum. 39. Abiit ergo Gaal, spectante Sichimorum populo, et pugnavit contra Abimelech, 40. qui persecutus est eum fugientem, et in urbem compulsi: cæderuntque ex parte ejus plurimi, usque ad portam civitatis. 41. Et Abimelech sedit in Ruma: Zebul autem, Gaal et socios ejus expulsi de urbe, nec

in ea passus est commorari. 42. Sequenti ergo die egressus est populus in campum. Quod cum nuntiatum esset Abimelech, 43. tulit exercitum suum, et divisit in tres turmas, tendens insidias in agris. Vidensque quod egredereetur populus de civitate, surrexit, et irruit in eos 44. cum cumeo suo, oppugnans et obsidens civitatem: duæ autem turmæ palantes per campum adversarios persequabantur. 45. Porro Abimelech omni die illo oppugnabat urbem, quam cepit, interfecit habitatoribus ejus ipsaque destructa, ita ut sal in ea dispergeret. 46. Quod cum audissent qui habitabant in turre Sichimorum, ingressi sunt fanum dei sui Berith, ubi fœdus cum eo pepigerant et ex eo locus nomen acceperat, qui erat munitus valde. 47. Abimelech quoque audiens viros turris Sichimorum pariter conglobatos, 48. ascendit in montem Selmon cum omni populo suo; et arrepta securi, præcidit arboris ramum, impositumque ferens humero, dixit ad socios: Quod me videtis facere, cito facite. 49. Igitur certatim ramos de arboribus præcidentes, sequebantur duces. Qui circumdantes præsidium, succenderunt: atque ita factum est, ut fumo et igne mille homines necarentur, viri pariter et mulieres habitatorum turris Sichem. 50. Abimelech autem inde proficiscens venit ad oppidum Thebes, quod circumdans obsidebat exercitu. 51. Erat autem turris excelsa in media civitate, ad quam frugerant simul viri ac mulieres, et omnes principes civitatis, clausa firmissime janua, et super turris tectum stantes per propugnacula. 52. Accedensque Abimelech juxta turrim, pugnavit fortiter: et appropinquans ostio, ignem supponere nitentur. 53. Et ecce una mulier fragmen molæ desuper jaciens, illisit capiti Abimelech, et confregit cerebrum ejus. 54. Qui vocavit cito armigerum suum, et ait ad eum: Evagina gladium tuum, et percute me, ne forte dicatur quod a femina interfectus sim. Qui jussa perficiens, interfecit eum. 55. Illoque mortuo, omnes qui cum eo erant de Israel, reversi sunt in sedes suas: 56. et reddidit Deus malum quod fecerat Abimelech contra patrem suum, interfecit septuaginta fratres suos. 57. Sichimitis quoque, quod operati erant, retributum est, et venit super eos maledictio Joatham filii Jerobaal.

2. QUID VOBIS EST MELIUS, UT DOMINENTUR VESTRI SEPTUAGINTA VIRI OMNES FILII JEROBAAL. — Fingit tyrannus omnes septuaginta fratres suos ambire regnum, ac fore inter eos de regno continuam concertationem, ut sibi uni illud attribuant. Nam filii Judicum parentibus in principatu non succedebant, sed uno moriente alius ex alia familia et tribu a Deo vel populo eligebatur. Et esto aliquis filiorum hie Gedeoni successisset, is fuisset unicus, videlicet primogenitus, non septuaginta. Unde patet Abimelech hæc confingere et mentiri, ut sibi uni regnum deferatur.

4. DERENTURQUE ILLI SEPTUAGINTA PONDO ARGENTI DE FANO BAALBERITH, — ut illi milites conscriberet, per quos regnum Israelis invaderet et occuparet. Hebræa non habent *pondo*, sed tantum 70 *argenti*, scilicet siclos, inquit Vatablus, Arias et alii. Verum 70 sicli argenti sunt 70 floreni Brabantici, quorum quisque continet quatuor julios Romanos sive quatuor regales hispanicos, quibus vix unum alterumve militem conscribere potuisset. Quare Arias ex Rabbinis asserit nomine argenteorum in Pentateucho intelligi siclum, in Prophetis (qualis apud Hebræum est hic liber Judicum) libras, in Hagiographis talenta. Hoc etsi ubique non sit verum, huic tamen loco congruere potest. Nam libra argenti continet 24 siclos

sive florenos Brabanticos: quare 70 libræ argenti faciunt 1680 siclos sive florenos Brabanticos, hoc est coronatos Francicos 560, quibus illo ævo plures conscribi poterant milites, saltem ad inchoandum bellum. Alii minas intelligunt, mina autem continebat 60 siclos, *Ezech. xlii, 12*: quare 70 minæ continent 4200 siclos. Alii talenta subaudiunt; talentum autem Hebræum continebat tria millia siclorum, hoc est uncias 1500. Attuum vero siclos 1500, hoc est uncias 750: quare 70 talenta ingentem faciunt argenti vim. Noster vertit *pondo*, que vox proprie libram significat, licet *pondo* subinde idem sit quod *pondus* sive *sicli*, sive uncia seu alterius rei, que pondere mensuratur (1).

DE FANO BAALBERITH, — hoc est *Baal*, qui præerat *berith*, id est fœderi, quale jam Sichimitæ cum Abimelech inierant. Sic enim Romani, teste Dionysio Halicarnasseo, lib. IV, colebant deum Pistium et Fidium, quasi fidei et fœderum tutorem et vindicem, ac Jovem fulmen manu continentem, quod scilicet in eos qui fidem et fœdus violarent, torqueret; et Jovem lapidam: nam fœdus inuentes illud sanciebant mactando porcum, dicendo: « Si fidem fallam, Jupiter me fe-

(1) 70 sicli argentei faciunt fere 108 fr. 90 c.

rial, sicut ego lapide porcum hunc feriam et immolabo. » Ita Livius, lib. I. Vide quomodo tyranni Sichimitæ tyrannicum suum imperium ordiantur a scelere et sacrilegio. Expilant enim erarium dei sui, ut illud tyranno suo tribuant. Mox sacrilegio addunt parricidium. Unde sequitur :

QUI CONDUCIT EX EO SIBI VIROS INOPES ET VAGOS. — Hebraeus, *vacuos et leces*; Arias, *perditos et vagos*; Pagninus, *cerebro vacuos et instabiles*; Lyranus, *cervicosos*; Chaldeus, *vacuos et libertinos*; Septuaginta, *vacuos et stolidos*.

Vers. 5. 5. ET OCCIDIT FRATRES SUOS FILIOS JEROBAAL (Gedeonis) SEPTUAGINTA VIROS SUPER LAPIDEM UNUM. — Erant præcise tantum 69; nam Joatham septuagesimus effugerat, imò tantum 68, si Abimelech inter septuaginta filios Gedeonis annumeres. Sed Scriptura more suo rotundum perfectumque numerum assignat, etiamsi illi aliquid desit vel superstit; computat enim per denarios, centenarios et millenarios, ita Serarius et alii.

SUPER LAPIDEM UNUM. — Arias censet lapidem hunc fuisse altare, ab Abimelech tyranno dicam idolo suo Baalberith, erectumque eodem loco, quo ante Gedeon pater ejus aram Baal destruxerat, cap. vi, ideoque dictus est Jerobaal, quasi ipse ulcisci voluerit injuriam a patre factam deo Baal, ideoque ad sacerdam hanc injuriam illi eodem loco occidit, et quasi immolarit septuaginta Gedeonis filios et fratres suos. Hinc et Sichimitæ pro restituto eis suo Baal, videntur in singula caesorum fratrum capita numerasse ei pondus argenti, scilicet 70 pondus pro septuaginta filiis Gedeonis ab eo cesis.

Simili barbarie et parricidio Phraates Orodis Parthorum regis ex pellice filius, ut regnaret, patrem senem et triginta fratres occidit, teste Justino, lib. XLII, qui et lib. X, narrat Ochum Persarum regem octoginta fratres interemisse; sic Amurathes, Selimus, Bajazetes et alii Turcarum Imperatores fratres suos occidunt, ne ab eis imperio prevenerent. Patrum memoria ad Carolum Quintum confugit Muleasses, rex Tunctanus, a proprio filio nomine Amida regno pulsus, et ferro candenti excoculatus, idque justo Dei iudicio, eo quod ipse Muleasses prius octodecim fratres partim macerasset, partim excoculasset. Eo qui agit homines caeca et furens dominandi libido.

Hinc patet Abimelech non fuisse vere Israelis iudicem et Principem, utpote nec a Deo, nec a populo, sed a paucis Sichimitis civibus suis electum et vi intrusum, sed tyrannum. Unde nec ribus Juda, nec ceteræ eum acceptasse leguntur. Hinc et ipse fere in Sichem duntaxat regnavit, ut patet ex vers. 6 et seqq.

Vers. 6. 6. CONSTITUERUNT (Sichimitæ) REGEM ABIMELECH JUXTA QUERCUM QUÆ STABAT IN SICHEM. — Andreas Masius in *Jesue*, cap. ult., vers. 26, et Serarius hic opinantur et probabiliter conjectant hanc quercum esse *Etam more*, ubi Abraham veniens ex

Chaldea in Chanaan primum altare Deo crexit, *Genes. XII, 6*, et sub qua Jacob idola domus sue defodit, *Genes. XXXV, 4*, ideoque vocari hic *etam more*, id est *quercum statam*, ubi scilicet Patriarchæ stato more solebant Deum invocare. Querens ergo hæc annosa fuit.

Religione patrum multos servata per annos,

scilicet quingentorum annorum: tot enim fluxerunt ab Abraham usque ad Abimelech. Verum, ut dixi *Jesue* ult., vers. 26, hæc vere incerta est, et communem quercum (que communiter ad trecentos annos vivunt) statam superat.

Porro vocatur hæc quercus *עץ עטרת* *nutsab*, id est stationis, ut vertunt Septuaginta, quod ad eandem convenire solent Sichimitæ, ibique stationes et conventus suos agere.

URBS MELLO. — Hæc urbs Mello diversa est a voragine Mello que erat inter Sion et Jerusalem. Hæc enim erat urbs sita juxta Sichem, eique subjecta quasi ejus colonia vel municipium.

7. QUOD CUM NUNTIATUM ESSET JOATHAM (qui erat minimus Gedeonis filius, et eodem fratrum effugerat), IVIT ET STETIT IN VERTICE MONTIS GARIM (qui imminet urbi Sichem), ELEVATAQUE VOCE CLAMAVIT ET DIXIT: AUDITE ME, VIRI SICHEM, ITA AUDIAT VOS DEUS, — *q. d.* Adjuro vos, o Sichimitæ, per Deum, ut me audiat. Aut, *q. d.* Audite me recta juxtaque loquentem, ut et Deus vos exaudiat. Ex adverso Cajetanus. Hæc verba, inquit, sunt imprecatio ultionis divinæ in impios Sichimitas, *q. d.* Opto et imprecor vobis ut ad vestram iniquitatem attendat, eamque audiat et vireat, et puniat ac vindicet deus justus iudex, et scelerum vindex.

8. IERUNT LIGNA UT UNGERENT SUPER SE REGEM, DIXERUNTQUE OLIVÆ: IMPERA NOBIS, etc. — Hic est primus elegantissimus et celerorum omnium antiquissimus apologus. Gedeon enim et Joatham multis seculis antecesserunt Phœtrum, Anicetum, Æsopum aliosque fabularum et apologorum scriptores. De apologorum origine, elegantia, usu, etc., multa dixi in *Eclesiastico*.

Porro ut apologum hunc totum paucis explicem et oculis subjiciam, notandum est *primo*, illum hic induci a Joatham, ut ostendat Sichimitis, quam inique et impie egerint tyrannum Abimelech in regem extollendo, cæsis septuaginta ejus fratribus, ipsosque dignos esse ut qui parricidium, quia cognatum sibi duces constituerint, ipsum pariter parricidiam sentiant. Unde diras illis non tantam imprecatur, sed et ex solita Dei in tales vindicta denuntiat.

Nota *secundo*, in apologi, parabolis et similitudinibus quedam ad decorem et elegantiam apologi vel parabole adjici, que rei per ipsum significatæ adaptare non est necesse, imò subinde est impossibile. Quare hic non est necesse, quæ de oliva, ficu et vite iterantur, sigillatim applicare: pleraque tamen applicari possunt.

Nota *tertio*, arborem hic esse hominem, sed inversam (arbor enim habet radices deorsum, ramos sursum; homo vero radices sensus et motus habet in capite sursum, pedes vero quasi ramos deorsum), ac consilii rationisque capacem. Oliva, ficus et vitis que recusant oblatum sibi ab arboribus regnum, sunt Othoniel, Debhora et Gedeon, ait Lyranus, qui priores fuere Judices, sique optimi, quia invite et coacti quasi a Deo principatum cepissent. Audi Lyranum: dicunt hebrei quod per olivam significatur Othoniel, qui fuit de tribu Juda, ut dictum fuit supra, cap. I. Tribus autem Juda vocatur oliva, *Jerem. XI, 16*: « Olivam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocavit Dominus nomen tuum. » Per ficum, quæ habet fructum dulcem, intelligitur Debhora: quæ in Hebræo scribitur Debhora, et interpretatur apis que facit mel dulce, et sicut ficus fructum dulcem, ita quod proprietates hujus arboris respondet interpretationi nominis. Per vitem vero intelligitur Gedeon, qui erat de filiis Joseph, eo quod Joseph vocatus est filius accrescens, *Genes. XLII*; vitis autem ramus crescit nobilitate in una estate. Hucusque Lyranus.

Rursum aptius idem Lyranus: Per olivam, inquit, de qua exprimitur oleum; et ficum, quæ habet dulcem fructum; et vitem, quæ facit fructum plurimum, intelliguntur alii filii Gedeonis, qui erant pingues in divitiis, dulces in mansuetudine, et multiplicati in prole. Per rhamnium autem, quæ est arbor vilis, intelligitur Abimelech, qui erat de ignobili matre, qui regnavit aliis occisis.

Menius et universalis: Oliva, ficus et vitis denotant homines qualibet ratione ad imperandum idoneos et aptos; et Arias quidem per olivam sapientes, per ficum divites, per vitem lenes modestosque accipit; rhamnium vero (qui licet adeo inter arbores non excolat, ut ne arbor vel lignum quidem sit, sed frutex, sed spinæ tantum exiles, acule et pungentes, statim tamen imperium inter ligna oblatum capessit), significare imperio ineptos et tyrannos.

Rursum aptius per ficum accipias viros mites, blandos, suaves; per vitem, ferventes, acres et effaces in agendo: hi enim apti sunt ad regendum, imitantur enim Dei sapientiam omnia gubernantem, quæ « attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter. » *Sop. VIII, 1*. Rege ergo suaviter, sed fortiter, et sapienter reges. Oliva notat viros misericordes et bonitate pingues, ac charitate quasi adpatos. Charitas enim uti est re:ina virtutum, sic est hominum. Qui ergo charitate sunt copiosa, optime regunt. Objurga, puni, castiga; sed ostende te id facere non ex odio, sed ex amore, et placebis iis quos objurgas et castigas. Unde Christus Petrum præfectorum Ecclesiæ: « Simon Joannis, inquit, diligis me plus his? » eoque respondente: « Domine, tu scis quia amo te, » subjecti: « Pasee oves

meas, » *Joan. XXI, 13*. Qui igitur regit, sit fletus per suavitatem, sit vitis et vinum per fortitudinem, sit oliva et oleum per compassionem et charitatem.

Nota *quarto*, quod oliva, ficus et vitis uno ore consone respondent, non convenire sibi ut desunt pinguedinem, dulcedinem et vinum suum, quibus tribus et homines in epulis, et dii in sacrificiis delectantur, ut in reges promoveantur; hoc tantum significare quod persona privata sibi suæque perfectioni et commodis vacare possint: at publice que aliis præsent, ita publicis rebus et curis distineantur; si quidem ut par est rebus non potiri, sed consulere velint, ut sibi suisque vacare liceat; quod qui amet, imperio abstineat. Rursum reges et principes debere omnem suam pinguedinem, dulcedinem et lætitiã transfundere in subditos, ac se quasi de paupertate, ut eos ditent, si vere reges boni et evergetæ, hoc est benefici esse velint. Causam aliam dat Arias: « Nulla, inquit, ex omni plantarum genere avaritiæ studium aptius refert quam ficus: cupis ad exsurgendum undique humorem et frequentissimæ radices, et nonnulla adeo longe deprehenduntur, ut ad puteos et fontes ac paludes longo intervallo distantes pertineant, adeo etiam sagaces, ut intra domos loca querere, subire atque obtinere didicerint, in quibus lagenæ, hydræ cæteraque aquaria vasa statuuntur, ibique solem diutius hærere. » Non aliter et reges avari alienas opes ardentes sitiunt, ad easque corripdiendas in mille manus et brachia dilatantur, in publicas et privatas sedes se insinuant, loculos, crumenas, thesauros, quidquid abditum et repositum est tentant, palpant, adoriantur. Verum hæc causa hoc loco inperinens est.

Quod vero rhamnium insolenter respondet: « Sub umbra mea requiescite, » tantumdem est ac si dicat tyrannus: Sub meam protectionem, quæ nulla, vel non nisi aculeata, pungens, affligens et periculosa est (quia si semel ignem incipit, ille totum pervadet, omniaque vicina comburet), concedite, totosque vos mihi regendos tradite. Rhamnium enim exilis est; unde vix umbram jacit quæ protegat, ac sub se delitescentes pungit et stimulat: sin autem, « egredietur ignis de rhamno et comburat cedros Libani. » Sensus est, *q. d.* Tyrannus in suos etiam nobilissimos, qui in re ei adverserunt litæque moveant, exitium per suos lictores et milites immittet, quo tamen ipse quoque affluat et intereat, uti in perisque tyrannis contigisse narrant historie. Utcumque ergo res cadat, a tyranno nulla utilitas, maxima vero pernicietas expectanda est. Equum ergo et in promptu est ut et ipsum vobis, o Sichimitæ, eveniat, utpote qui non viros aptos imperium detrectantes; sed Abimelech tyrannum illud ambulentem elegistis, ut idem, inquam, eodem modo vobiscum et cum rege vestro Abimelech sacrilego occidat agatur, utque discordia, lis et bellum

inter vos concietur, quo utriusque pereatis. Ita fere Arias.

Allegori- Allegoriam habet Beda in *Quæst.* hic: Ligna sylvæ, ait, sunt homines; his merito noluit imperare oliva, ficus et vitis, quia minime id mererentur. Oliva enim gratiam Spiritus Sancti et unctionem pacis significat; ficus sacræ legis habet imaginem: unde paterfamilias in vinea plantat ficum, id est legem; vitis significat Christum, ut ait Christus, *Joan.* xv, 1; rhamnus notat Antichristum, qui omni asperitate et feritate humanum genus vastabit; sed exhibit ignis de rhamno, id est iniquitas de Antichristo, et omnes qui in eo confident pariter devorabit.

Rursus S. Hieronymus in cap. II *Aggæi*, per ligna accipit homines impios, per olivam, ficum et vitem, tres personas S. Trinitatis, per rhamnum vero diabolum.

Symboli- Symbolice S. Methodius, tractat. *De Castitate*, apud Photium in *Bibliotheca*, pag. 343, per ficum accipit legem status innocentie in paradiso: ibi enim ficum comedit Adam, quæ nos omnes perdidit; per vitem accipit legem naturæ sub Noe: hic enim invenit vitem et vinum; per olivam, legem Moysi et Prophetarum, hi enim ungebantur oleo; per rhamnum legem Christi: hæc enim pungit instar rhamnii, quia ipsa est lex mortificationis, castitatis et crucis (unde et spinas, quibus coronatus est Christus, fuisse a rhamno censet Greterus, Bellonius et alii primæ note, tract. *De Cruce*), quæ sola potuit vulnera nostræ concupiscentiæ sanare, ac his qui sanari nolunt, eo quod ad crucem nolint accedere, minatur ignem æternum. Unde S. Methodius ibidem censet Eliam fugientem Iesabælem quiescere a sub rhamno, » pro quo nos habemus « sub jumpero, » III *Reg.* xix, 4. Sic ergo hunc apologum symbolice explicat, g. d. Postquam ficus, id est lex naturæ in paradiso, et vitis, id est lex naturæ data Noe post diluivum, et olea, id est lex Moysi potentia humane naturæ vulnera curare non potuissent, » misit quarto Deus rhamnum (id est crucem), et castitatem, quæ illis imperaret, quæque voluptatibus superatis, etiam in reliquum tempus illis interminata est, quod nisi sibi parerent omnes, et sinere ad se accederent, futurum ut omnes flammis græne absumerentur. » Hæc ingeniose dicta sunt, sed minus huic loco apposite ad litteram. Rhamnus enim hic notat tyrannum Abimelech, ac proinde crucem et castitatem, sed potius Antichristum, quod tamen Greterus, lib. I *De Cruce*, cap. xii, censet idcirco dici hic delatum fuisse regnum Iudaicis rhamno, ut significaretur Christum regem Iudeorum coronandum rhamno, sub quo fideles placide conquiescunt, ibique quietem inter medias spinas inveniunt: « Hoc diadema ex rhamno, inquit Clemens Alexandrinus, inimicum iis qui insidiantur, eos prohibet; iis autem qui in Ecclesia simul versantur amicum, eos circumsepit et

manit. Hæc corona est flos eorum qui crediderunt in eum qui fuit glorificatus; eruentur autem et castigati eos qui non crediderunt. Nam juxta votum rhamnii, ignis ex rhamno, hoc est Christo coronato egreditur, qui omnes cedros Libani consumit, et tunc maxime consumit eum audient illud: Ite in ignem æternum. » De spinis coronæ Domini hæc refert Gregorius Turonensis: « Ferunt ipsas coronæ sentes quasi virides apparere, quæ tamen si videantur aruisse foliis, quotidie tamen reviviscere virtute divina. Hucusque Greterus.

Tropologicæ Glossa: Per olivam, ficum, vitem, significatur tria genera hominum dignitate regiminis refugientium. *Primi* sunt devoti, quærentes in oratione et divino obsequio occupari, a quibus retrahit cura regiminis, quæ causat distractionem mentis; et isti significantur per olivam. *Psal.* xv, vers. 40: « Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei. » *Secundi* sunt homines in sacra Scriptura studiosi, de qua dicitur *Ecclesiast.* cap. xxiv, vers. 27: « Spiritus meus super mel dulcis, et hæreditas mea super mel et favum. » Et ideo in ea studiosi refugiant per curam regiminis, a dulcedine ejus separari, et isti significantur per arborem ficum, qui respondit: « Numquid possum deserere dulcedinem meam, » etc. *Terti* sunt homines vere humiles, qui non reputant se dignos promotione ad regimen aliorum, propter quod hæc refugiant quantum possunt, et isti significantur per vitem; quæ licet non possit se sustinere, sed ab alio fulcitur, tamen ex se fructus optimus producit: sic vere humilis per alium regi et sustentari querit, et fructum optimi facit dicens: « Numquid possum deserere vinum meum, quod lætificat Deum et homines, » etc. *Quarta* cætera ligna, » etc. Humilitatis enim freus est valde placens Deo et hominibus: propterea quod beata Virgo Maria propter humilitatem appetendum Dei Filium fuit electa, sicut ipsi dicit, *Lucæ* i, 48: « Respexit humilitatem ancillæ tuæ, » etc. Hucusque Glossa.

Rursus S. Clemens, lib. VIII *Const. Ap.* cap. xlvii, apologum rhamnii Episcopis, qui a secularibus ad secularia curanda animam defertunt, accommodat. Audi eum: « ferunt ligna ut ungerent super se regem, etc. Hæcenus parabola, quæ in Episcopos plane convenit: hi enim sunt qui relicto verbo Dei dulci, vitali et illuminante, ad spineta litium sive reram secularium, ut in earum judiciis regnent se transferri patiuntur, ex arbore ficu, oleæ et vitis facti arbores rhamnii, id est infrugifera et spinosa: sive potius dicendum est, in arborem ficu, oleæ et vitis rhamnium læscerent, non intelligentes cum utrumque facere volunt alterum eorum, quod precipuum est, plane deserere, sicut sancti Apostoli docuerunt, cum aiunt in Actis Apostolorum: Non est æquum nos relinquere verbum Dei et ministrare mensis. »

9. QUÆ (oliva) RESPONDIT: NUMQUID POSSUM DESERERE

REBE PINGUEDINEM MEAM, QUÆ ET DI UTONTUR ET HOMINES? — Oleum enim hominibus est cibus, medicina, lux; oleo vero quotidie accendebatur in septem lampadibus candelabri, *Exodi* xxv. Insuper oleum erat libamen in sacrificio miacha, sive farine et faris, *Levit.* ii. Oleo quoque ungebantur sacerdotes, Pontifices et vasa tabernaculi.

10. 10. FICUM. — Ficus non floret, nec ulla se speciosa ornamentorum luxurie ostentat, sed fructum edit dulcissimum. Unde representat eos qui panca dicunt, sed multa magnæque faciunt, juxta illud Pythagore: « Magna noli promittere, sed facere. »

11. 11. 13. NUMQUID POSSUM DESERERE VINUM MEUM QUOD DEUM LÆTIFICAT ET HOMINES? — Quod scilicet est res optima, ait Valesius S. Philotheo, cap. xxvii. Nam Deus, *Genes.* cap. i, creans omnia vidit bona, sed quedam optima, ut est vinum, quod ipsum et homines lætificat: quod enim res queque in se est melior, eo illius intuitu magis delectatur Deus: vinum ergo quod est optimum mire lætificat tam Deum, quam homines. Hoc veritas est in vino consecrato Eucharistiæ quod Joatham ignorabat, qui forte etiam putabat Deum esse corporeum, ac vero delectari vino, uti Gentiles putabant deos vesci nectare et ambrosia. Vinum enim Deum lætificat: quia vinum erat libamen quod cum hostia libabatur, id est effundebatur Deo ad cornu altaris. Sacrificium enim erat quasi convivium, quod hominibus epulabatur Deus. Unde in eo erat farina loco panis, carnes loco spelatarum; sal pro condimento, vinum vice potus, oleum pro unctione. Porro vinum, ait Valesius, lætificat, quia citissime abit in vitales spiritus, ac satis cito in sanguinem calidum; quæ enim cito nutriunt, præstant alacritatem refecione illa facili spirituum, ac revocant ab exolutione et deliquio, itaque exhilarant: robur vero ad sustinendos labores non ita præstant, quia facile dissipantur. Quare vinum facit hominem oblivisci dolorum et molestiarum, ut curas omnes deponat. Vide dicta *Eccles.* xxxi, ad illa: « Vinum in inmunditatem creatum est, et non in ebrietatem. » Inmunditatem enim hæc parit cæca, ut acciuntur. Audi eum: « ferunt ligna ut ungerent super se regem, etc. Hæcenus parabola, quæ in Episcopos plane convenit: hi enim sunt qui relicto verbo Dei dulci, vitali et illuminante, ad spineta litium sive reram secularium, ut in earum judiciis regnent se transferri patiuntur, ex arbore ficu, oleæ et vitis facti arbores rhamnii, id est infrugifera et spinosa: sive potius dicendum est, in arborem ficu, oleæ et vitis rhamnium læscerent, non intelligentes cum utrumque facere volunt alterum eorum, quod precipuum est, plane deserere, sicut sancti Apostoli docuerunt, cum aiunt in Actis Apostolorum: Non est æquum nos relinquere verbum Dei et ministrare mensis. »

14. AD RHAMNUM. — Rhamnus, ait S. Hierony-

mus in *Aggæi* cap. ii, spinosus frutex, et arbuscula sentibus uncinisque contexta, quæ tenet quidquid attingit et retentum vulneret, et vulneratorum sanguine delectatur. » Isidorus, libro XVII; Origenes, cap. vii: « Rhamnus, inquit, genus est rubi, quem vulgo senticem ursinam appellant, asperum nimis et spinosum. »

EGREDIATUR IGNIS DE RHAMNO. — Rhamnus enim facile concipit ignem, ait Abulensis. Non ex agitatione, collisione et attritu ramorum, uti fit in silice aliso ad ferrum; sed ex stipula similive materia illi subjecta, quæ facile ardente sole, aut aliquo accedente ignem concipiens eodem rhamnium succendit.

Ignis hic notat discordiam: hæc enim exardescens inter tyrannum et subditos, utroque flagranti bello quasi incendio consumit. Sic Valens Imperator Arianus, a Gothis quos Arianos fecerat, concrematus est: « Justo quippe Dei iudicio, inquit, lib. II, *epist.* 3, Petrus Damianus, ab eisdem consumptus est flamma vindictæ, quos ipse percusserat igne perfidie. Sic enim juxta Scripturæ sententiam: Egredietur ignis de rhamno, et devoravit cedrum Libani. »

Allegoriam deinde subjungens Damianus, asserit Gedeonem esse typum Christi Salvatoris: « Per plurimas ejus uxores diversas debere nationes intelligi, quæ sibi coherere per fidem; per septuaginta filios, totidem linguarum populos; per concubinam Synagogam; per Abimelech, Antichristum qui Synagogæ filius erit. Unde et in Apocalypsi his qui credituri sunt dicitur: Qui dicunt se Judeos esse, et non sunt, sed sunt synagoga Satane. Et sicut ille peremit septuaginta fratres, sic iste persecutus est omnes quæ sibi non consentient nationes. »

Idem deinde tropologiam subnectens ait: « Quid per Joatham, qui interpretatur consummatus sive perfectus, nisi sanctam et doctam quempiam prædicatorem debemus accipere? Ille in montem Garizim ascendit et voce magna clamavit. Pius ascendit, et postmodum clamavit. Ante consurgit in montem, at sic elevat vocem, quia nisi doctor virtutum prius culmen ascendat, inaniter clamat. » Pergit Damianus cætera enodando, cujus verba fusa in pauca contraham: « Per Garizim sancta designatur Ecclesia, quæ est virtutum omnium schola, et celestium segetum ubertate fecunda. Per olivam significatur ille qui, Spiritus Sancti pinguedine delibatus, evangelizando pacem reconciliat homine. Creatori. Per ficus, qui sanctæ legis eruditione sunt sufficienter instructi. Per vitem, qui triumphum Dominicæ Passionis predicare non cessant, itaque per doctrinam suæ botros ardua corda nostra vino beati crucis inebriant. Cum igitur oliva, ficus ac vitis, hoc est spirituales viri lignis præesse sylvestribus, id est terrenis hominibus atque carnalibus nullatenus acquiescant, offert se rhamnus, et ab eis consumendus, et eosdem vel præve conversationis

exemplo vel erronei dogmatis incendio consumitur. Rhamnus enim spinis creberrimis hinc hinc, per quem scilicet quilibet perversum innuitur, qui sic peccatorum tanquam verprium asperitate densatur. » Ex quibus tandem concludit: « Lignis itaque petentibus regem, id est pravis quibusque carnaliter eligentibus præsulent; rhamnus accedit in medium, quilibet videlicet reprobis, qui et ignem damnationis in se ex eorum pravilibus auget, et eos perverse vivendi vel docendi reciproca combustionem consumat. »

20. EGREDIATUR IGNIS EX EO, ET CONSUMAT HABITATORES SICHEM. — « Ignis, » scilicet ira, vindictæ et furoris egrediatur ex Abimelech, et consumat Sichimitas. Est hæc proprie execratio et imprecatio, quæ Joatham impleis Sichimitis imprecatur diras, puta justam Dei vindictam et exitium, illaque fuit efficax; nam revera excisi sunt. Sic effluxit fuit maledictio Josue, capite vi, vers. 26, quæ ipse diras imprecatus est ei qui reedificaret Jericho; et Blaisei, quæ maledixit pueris sibi per ludibrium in melamantibus: « Calve, calve; » nam mox ab ipsis lacerati fuere, IV Reg. II, 24. Deus enim ulciscitur impiorum in pios injurias, eorumque gemitus, preces et imprecationes exaudit.

EGREDIATUR IGNIS DE VIRIS SICHEM, etc., ET DEVORET ABIMELECH. — Ita factum est, ut patet versu 57: licet enim mulier, quæ tegula occidit Abimelech, non fuerit ex Sicheim, sed ex Thebes; tamen Thebes erat in finibus Sicheim, ait S. Hieronymus in *Locus Hebr.* Adde Sichimitas fuisse occasionem cur a muliere occisus sit Abimelech. Denique Thebes videtur fuisse Sichimorum colonia æque ac Mello.

Vers. 21. 21. ET ABIT IN BERA. — Audi S. Hieronymum in *Locus Hebr.* Distat vicus Bera ab Eleutheropoli octo millibus ab Aquilonem. Eleutheropolis urbs erat tunc celebris in tribu Juda non longe dissita a Jerusalem.

Vers. 23. 23. MISITQUE DOMINUS SPIRITUM PESSIMUM INTER ABIMELECH ET HABITATORES (Hebraice כְּרִי baale, id est viros vel dominos et principes) SICHEM. — « Spiritum, » odii scilicet et discordiæ, quæ se mutuo exitio confererunt. Fecit hoc Deus non tantum permissive, sed et positive, obijciendo eis occasionem discordiæ, nimirum injiciendo scrupulum Sichimitis de parricidiis Abimelech, quorum ipsi causa fuerant, quodque ipsi hominem, tam impium et fratricidam sibi regem creassent: inde enim eum detestari coeperunt; quod sententiam Abimelech vicissim eos detestatus est; atque hic fuit fons belli mutui, quo utrique se confererunt. Ita Abulensis. Licet enim Deus positive nequalet esse causa peccati, v. g. odii et discordiæ, sed ad illud se habeat permissive duntaxat; tamen potest positive aliquid indifferens facere bono fine ex quo præset multa peccata secutura. Scrupuli ergo jam dicti Deus positive fuit causa; peccatum vero et odium inde secutum permisit

duntaxat. Secundo, S. Augustinus, *Quast. XLIV*, Cajetanus et Arias per spiritum hunc pessimum accipiunt diabolum: hunc enim volenti turbare eorum pacem et bellum concitare, Deus non tantum permisit id facere, sed et positive eum quas tortorem inmisit, ad ipsos tam impios divexandum et castigandum, ut sui scelus et parricidii ob quod castigabantur, recordarentur et penitentiam agerent: turbare ergo pacem impiorum pia unanimi vi opprimentium, ob finem jam dictum, est virtus, non vitium: in diabolo vero est vitium, quia ipse malo fine id facit, ut scilicet odia, caedes atque peccata suscitaret. Sic Deus spiritum exitii inmisit in impium Achab ad eum in bello occidendum, III Reg. cap. ult. Hinc Postea dicitur Jovem id facere per Alecto cæterisque Furiis; de qua ita canit Virgilius, lib. VII *Æneid.*:

Læticam Alecto diram ab sede sororum
Inferneque diet tenebris, cui tristia bella,
Ireque, insidialique, et crimina noxia cordi.

Et mox:

Dijque compositam pacem, sere crimina bellis;
Arma velit, posteaque simul rapiatque juvenis.

Denique justè hæc omnia direxit Deus ad castigandum parricidia Abimelech, et idololatriam Sichimitarum.

Sapienter S. Augustinus, lib. XXII *De Civitate*, cap. 1: « Multa quidem, inquit, fiunt a malis contra voluntatem Dei; sed tante est ille sapientia tantæque virtutis, ut in eos exitus sive fines, quos bonos et justos ipse præscribit, tendant omnia quæ voluntati ejus videntur adversa. » Et *Enchirid.* cap. c: « Non sineret bonus fieri male, nisi Omnipotens etiam de malo facere posset bene. » Nota hunc locum pro pena vermis conscientia, quæ castigavit hic Sichimitas, et castigat in æternum improbos in gehenna, qui sane magnum eis est tormentum. Torquet enim eos accerrime hæc cogitatio: Tu tua culpa et stultitia te conjecisti in has penas, tu facillime poteras culpam et tormenta hæc vitare. Cur tam demens fuisti ut ob modicam voluptatem in æterna hæc incendia te conjiceres? o stoliditas! o malitia! o cupiditas, quo me duristi! o irrevocabilis error meus:

Manet, æternæque manebit
Supplicium scelæris spræque injuria leges.

QUI COOPERUNT BUM DETESTARI. — Sic et Septuaginta. Hebraea vero habent כְּרִיבָהוּ *ribghu*, id est *prævaricati sunt, rebellant*; Chaldaea, *mentiti sunt*.

24. ET SCELUS INTERFECTIONIS SEPTUAGINTA FILIORUM JEROBAAL, etc., CONFERRERE IN ABIMELECH. — Hebraeus, Septuaginta et Chaldaeus hæc recensent ut ad Deum pertinentia; sic enim habent: *Et inmisit spiritum malum inter Abimelech et habitatores Sicheim, qui rebellant ei; ut veniret injuria septuaginta filiorum Jerobaal, et sanguis eorum, ut poneret*

super Abimelech fratrem illorum, qui occiderat eos, et super dominos Sicheim, qui fortificaverunt manus ejus ut noceret fratres suos. Noster tamen Interpret hæc tribuit Sichimitis, non Deo, quia solenter et profane dicit Deum hunc discordiæ spiritum inmisisse in Sichimitas, per inmissam a se conscientiam et remorsum parricidii, cujus auctorem faciebant ipsum Abimelech, ideoque eum ut parricidam et patrie perditorem aversabantur, ac contra eum bellum parabant. Nulla enim alia hic odii causa probabilis asseri potest.

Vers. 26. 26. VENIT AUTEM GAAL. — Fuit hic Gaal hostis et inimicus Abimelech, qui eo velut vili et indigno dejecto, ambiebat fieri princeps Sichimitarum, ut colligitur ex vers. 28 (1).

Vers. 27. 27. VASTANTES VINÆAS. — Uvas colligendo et in torculari exprimendo. Vinæ hæc erant principum Sicheim, qui Abimelech in regem evexerant: forte etiam erant vineæ ipsius Abimelech. Ita Abulensis.

INGRESSI SUNT PANUM DEI SUI, — puta Baalberith, vers. 4.

Vers. 28. 28. CLAMANTE GAAL FILIO OBER: QUIS EST ABIMELECH ET QUÆ EST SICHEM, UT SERVIANUS EI? NUMQUID NON EST FILIUS JEROBAAL, ET CONSTITUIT PRINCIPEM ZEBUL SERVUM SUUM SUPER VIROS HEMOR PATRIS SICHEM? CUR ERGO SERVIANUS EI?

Quatuor rationibus Gaal concitat Sichimitas ad rebellandum regi Abimelech a se electo. *Prima* est: Quis est Abimelech? » q. d. Abimelech est vilissimus Sichimitarum, utpote filius concubinae, parricida, tyrannus. Ergo indignum est pati, ut ipse Sichimitas et Israeli dominetur. *Secunda*: « Quis est Sicheim? » q. d. Sicheim est nobilis, antiqua, potens divesque civitas, in qua sunt multi sapientes et prestantes viri digni imperio. Quis ergo ferat infamem Abimelech illis dominari? *Tertia*: « Numquid non est filius Jerobaal? » id est Gedeonis, qui vestrum deum Baal profanavit ejusque aram evertit? q. d. Gedeon vestrum deum Baal evertit, Abimelech autem est filius Gedeonis. Quid ergo a filio hoc expectandum, nisi similia paternæ audaciæ exempla, ut Baalem et numina vestra pessumdet? *Quarta*: « Et constituit principem Zebul servum suum super viros Hemor patris Sicheim. » Quasi dicat: Abimelech super Sichimitas principem et vicarium suum constituit Zebul, ignobilem et exosum servum: indignum ergo est ut ei pareamus. Quis enim patitur vilem servum liberis et nobilibus capitibus dominari? Sichimitas appellat « viros Hemor patris Sicheim, » eo quod cives essent urbis Sicheim, in qua ante 300 annos regnavit celebris ille in Genesi princeps Hemor, pater Sicheim, qui nomen suum dedit urbi, Genes. XXXIII et XXXIV. Unde Sichime antiquitas et dignitas aestimari potest, ut non ferendum sit Zebul, vile mancipium illam regere et gubernare. Hæc rationibus Gaal persuasi Sichi-

mitis, ut rebellare pergant regi Abimelech, eumque regno expellant, ac ad illud ipse se eis ducena obtulit, unde subdit:

UTINAM DARET ALIQUIS POPULUM ISTUM SUB MANU MEA, UT AUFERREN DE MEDIO ABIMELECH: — 3° ego ipse pro eo regnarem.

Pro Septuaginta Zebul vocat *Episcopum*, id est superintendentem et præsidem Sicheim. Sic Cicero vocat se *Episcopum*, id est Præsidentem Campaniæ.

Denique Hebraea ex aliis punctis quæ substituerunt Massorete, jam aliter habent; nimirum sic: « Num filius Jerobaal et Zebul præpositus ejus? Servite viris Hemor patris Sicheim; et cur servianus ei nos? » Quæ verba obscura sunt, et vix apertum habent sensum. Quare interpunctio et versio S. Hieronymi uti planior, ita est et prior, præsertim quia ei consentiunt Septuaginta.

31. ET OPPUGNAT ADVERSUM TE CIVITATEM. — « Oppugnat, » id est obsidet, occupat, opprimit civem et civitatem. Erat enim Gaal in ipsa civitate Sicheim sollicitans cives ad rebellandum Abimelech, ac in ea contra ipsum se armans et fortificans: Hebraice est צָרַח *tsarim*, id est, ut Chaldaeus, *arctat*; Septuaginta, *obsidet*; Vatablus, *occupat*.

37. RURSUSQUE GAAL AIT: ECCE POPULUS DE UMBILICO TERRE DESCENDIT. — « De umbilico, » id est de summitate montium, ut dixit vers. præced. Sicut enim umbilicus in homine exstat, sic montes eminent in terra. Ita Abulensis, Arias, Vatablus. Rursum sicut umbilicus est quasi centrum sive medium in homine, ut si circini pedem unum figas in umbilico quasi in centro, indeque alterum pedem per extensas hominis manus æque ac pedes circumagas, perfectum circumulum circa hominem sis descripturus: sic pariter montes sunt quasi in medio terræ circumcirca adjacentes et aspectabiles, ut homo in monte quasi in centro consistens, circumcirca terram subjacentem in orbem quasi oculis aspicere et circumulstrare possit. Sic Jerusalem, *Ezech.* XXXVIII, 12, vocatur umbilicus terræ, quia ipsa erat medium et quasi centrum terræ: tunc habitata et cognita. Sic Plinius, lib. III, cap. XII, lacum Reatinum appellat umbilicum Italiae; Livius *Ætolorum* regionem vocat umbilicum Græciæ; Cicero, Act. 6 in *Verrem*, Etnensem sylvam nuncupat umbilicum Siciliae.

ET UNUS CUNCUS VENIT PER VIAM QUÆ RESPICIT QUERCUM. — Hebraeus addit, *quercum* אֲרָזִים *meonenim*, id est *præstigiatorum*; Septuaginta, *aspicientium*; Vatablus, *augurum*. Chaldaeus et Pagninus nomen Hebraicum *Meonenim* ut proprium retinent. Certa ergo hic quercus designatur ex voce *Meonenim* tunc nota, nunc ignota.

42. SEQUENTI ERGO DIE EGRESSUS EST POPULUS IN CAMPUM. — non ad reliquum vindictæ peragendum, ut voluit Josephus et Procopius, sed ad pugnam contra Abimelech. Unde sequitur:

QUOD CUM NUNTIATUM ESSSET ABIMELECH, TULIT

(1) Gaal erat de progenie Chananeorum.

EXERCITUM SUUM ET DIVISIT IN TRES TURMAS; — nimirum unam turmam sibi adsevit, eaque civitatem Sichem civibus in campum egressis vacuum oppugnavit et cepit; duabus vero caeteris jussit prosequi Sichimitas urbe egressos, omnesque mactare, atque hac ratione universos civis cum civitate disperdidit. Ita Abulensis et Arias.

45. ISSAQUE DESTRUCTA UT SAL IN EA DISPERGERET, — non tam ut urbem desiccaret redderetque sterilem; sal enim quia igneum omnia germina erodit, admittit et siccat, *Psalm. cvi*, vers. 33 et 34; *Deuter. xix*, 22 et 23; *Jerem. xvii*, 6; *Sapient. ii*, 9. Sic Vesuvius mons juxta Neapolim nuper eructans cineres, omnes circumvicina agros siccat, sed ad tempus dumtaxat; cineres enim sunt salsi. Verum hoc in agris fieri subinde solet ab hostibus, non in urbe, utpote quae non colitur, nec seritur, sed incolitur et habitatur. Fecit id ergo Abimelech ad significandam summam suam in Sichem iram et indignationem. Putat Abulensis veterem illum morem fuisse puniendi urbes per aspersum in lis sal, in crimine lese majestatis.

Addit Abulensis Abimelech juste sic Sichimitas punivisse, eo quod ipsi sponte eum in regem susceperant, et paulo post gravissimas et injurias intulerant. Sic enim juste punit rex subditos sibi rebellantes. Verum Abimelech non fuit legitimus rex, sed tyrannus et invasor regni; nec enim Deus, nec caetera tribus eum regem crearent, sed pauci Sichimitae, qui non habebant potestatem et jus creandi regem totius Israelis.

46. IN TUARE SICHIMORUM. — Verisimiliter Saram et alii censent turrim hanc esse oppidum Mello, quod cum Sichimitis rebellaret regi Abimelech. Hoc dicitur turris, quia in eo erat arx excelsa et munita instar turris. Dicitur «Sichimorum», qui erat eorum colonia. Mellonite enim audita clade Sichimorum, male sibi consciis eandem sibi metuentes, confugerunt ad hanc turrim, ut in ea contra Abimelech se tutarentur.

DEI SUI BERTH. — Decuritate, nam integre vocabatur *Baalberith*, ut patet vers. 4.

48. ASCENDIT IN MONTEM SELMON. — Sichimae et Mello vicinum, de quo *Psalm. lxxvii*, 15.

50. TURRES. — Urbs erat in Judaea, «in finibus

Neapoleos pergentibus Seythopolin, quasi in decimo tertio ejus lapide, quam oppugnans Abimelech fragmine mola ictus interit, » ait S. Hieronymus in *Locis Hebr.*, Eusebius, Adrichomius et alii. Quare alia haec est ab urbe Thebes in Aegypto, ex qua oriundi fuere milites et martyres Thebei, quorum dux fuit S. Mauritius; alia quoque fuit Thebe in Graecia, a qua dicti fuere Thebani, quorum dux fuit Epaminondas. Porro Thebes haec Judaeae alia est a Thesba, ex qua oriundus Elias propheta cognominatus est Thesbites, uti contra Lyranum docent S. Hieronymus, Eusebius, Adrichomius, Borchardus et alii. Porro *Thebes* Hebr. idem est quod *ovatis vel canesus*, ait Pagninus, idque hic est appositum; ibi enim Abimelech capite, quod ovalis est figura, contracto, in coenum et terram prolapsus occubuit.

53. FRAGMENTUM MOLAE. — Fragmentum lapidis molaris.

54. NE FORTE DICATUR QUOD A FEMINA INTERFECTUS SIT. — Ita Abimelech, qui tota vita gloriam regni quaesierat, justo ingloria morte punitus est, occisus a femina. Juste lapide percussus interit, qui super lapidem septuaginta fratres occiderat. Sic tegula a muliere dejecta misere Argis perit Pyrrhus rex Epirotarum, teste Plutarcho. Et orbis terror, flagellum Dei, Attila Hunnorum rex a femina percussus cultro est, ait Marcellinus. Et Hermannus, Saxonum rex, aecom unam mutato habitu oppugnans, saxo a femina dejecto interemptus est, teste Aventino, lib. V. Quocirca Gentilis ille apud Virgilium, *Aeneid. X*, ita cadentem solatur:

Hoc tamen infelix miseram solabere mortem;
Enee magni dextra cadis.

Moraliter Theodoretus, *Quaest. XVI*: «Ex his, ait, quae contigerunt Abimelech et Sichimitis, discimus improbam consensionem interitum afferre utentibus ea, et tandem in dissensionem desinere; siquidem qui liberos Gedeonis interfecerant, multis plagis perierunt.»

Denique in Abimelech verum fuit illud: «Ingressus est ut vulpes, regnavit ut leo, mortuus est ut canis, » non baculo, sed lapide a femina percussus.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Septimus iudex Thola eligitur; octavus Jair, vers. 3. Moa, vers. 6, Hebraei ad sua iudicia redeuntes, castigantur a Leo per Philistaeos et Ammonitas octodocim annis. Unde, vers. 10, serio pariter Deum invocant, qui eos increpans tandem, vers. 16, eorum miseretur.

1. Post Abimelech surrexit dux in Israel Thola, filius Phua patris Abimelech, vir de Issachar, qui habitavit in Samir montis Ephraim: 2. et iudicavit Israelaem viginti et tribus annis,

mortuusque est, ac sepultus in Samir. 3. Huic successit Jair Galaadites, qui iudicavit Israelaem per viginti et duos annos, 4. habens triginta filios sedentes super triginta pullos asinarum, et principes triginta civitatum, quae ex nomine ejus sunt appellatae flavoth Jair, id est, oppida Jair, usque in praesentem diem, in terra Galaad. 5. Mortuusque est Jair ac sepultus in loco cui est vocabulum Camon. 6. Filii autem Israel, peccatis veteribus jungentes nova, fecerunt malum in conspectu Domini, et servierunt idolis Baalim et Astaroth, et diis Syriae ac Sidonis et Moab et filiorum Ammon et Philistim: dimiseruntque Dominum, et non coluerunt eum. 7. Contra quos Dominus iratus, tradidit eos in manus Philistim et filiorum Ammon. 8. Afflictique sunt, et vehementer oppressi per annos decem et octo, omnes qui habitabant trans Jordanem in terra Amorrhæi, qui est in Galaad: 9. in tantum, ut filii Ammon, Jordane transmissio, vastarent Judam et Benjamin et Ephraim: afflictusque est Israel nimis. 10. Et clamantes ad Dominum, dixerunt: Peccavimus tibi, quia dereliquimus Dominum Deum nostrum, et servivimus Baalim. 11. Quibus locutus est Dominus: Numquid non Egypti et Amorrhæi, filique Ammon et Philistim, 12. Sidonii quoque et Amalec et Chanaan oppresserunt vos, et clamastis ad me, et erui vos de manu eorum? 13. Et tamen reliquistis me, et coluistis deos alienos: ideo non addam ut ultra vos liberem: 14. Ite, et invocate deos elegistis; ipsi vos liberent in tempore angustiae. 15. Dixeruntque filii Israel ad Dominum: Peccavimus, redde tu nobis quidquid tibi placet; tantum nunc libera nos. 16. Quae dicentes, omnia de finibus suis alienorum deorum idola projecerunt, et servierunt Domino Deo, qui doluit super miseris eorum. 17. Itaque filii Ammon conclamantes in Galaad fixere tentoria: contra quos congregati filii Israel, in Maspha castrametati sunt. 18. Dixeruntque principes Galaad singuli ad proximos suos: Qui primus ex nobis contra filios Ammon ceperit dimicare, erit dux populi Galaad.

1. POST ABIMELECH SURREXIT DUX IN ISRAEL THOLA, FILIUS PHUA PATRI ABIMELECH. — Erat ergo Thola consobrinus Abimelech, utpote filius Phua, qui erat frater (1) Gedeonis, patris Abimelech. Videtur Thola electione populi creatus Iudex, nam Dei hic nulla fit mentio. Ita Abulensis. Sic a populo Iudices electi fuere Jephthe, Abesan, Ahialon et Abdon, cap. xii, vers. 8. «Surrexit» ergo electus a populo ad corrigendum scandalum, et abolendum tyrannidem Abimelech, ne quis deinceps illum imitaretur, et simile quid attentaret. Unde Hebraei et Septuaginta addunt, *surrexit ad salvandum Israel*, scilicet ut liberaret Rempublicam a tyrannide et idololatria Baalberith inducta ab Abimelech, utque eam ab hostibus vicinis, si more suo Israelaem invaderent, defenderet; et forte reipsa defendit, etiam Scriptura factum non commemorat. Erant enim Iudices Israelis salvatores, ut dictum est cap. ii, vers. 16, et cap. iii, vers. 9.

Pro patris Abimelech, Hebraei est *ידיד בן בנדודו*, id est, *filius patris ejus*, scilicet Abimelech, supple: erat Thola novus hic Iudex. Sic et Septuaginta, quin et Chaldaei, nisi quod veritas in genitivo *filius patris ejus*; quasi non Thola, sed pater ejus Phua fuerit filius patris Abimelech. Itabini vero, et ex iis Pagninus, Arias, Vata-

(1) Phua erat frater uterinus Gedeonis, qui erat de tribu Manasse.

bius, Cajetanus, «*Dodo* retinent ut nomen proprium, vertuntque, *Thola filius Phua*, *filii Dodo*; quasi Dodo fuerit pater Phua, et avus Thola Iudicis. Sed magis credendum S. Hieronymo, Septuaginta et Chaldaeo, qui *dodo* vertunt, *patris ejus* Nimirum Hebraei ob merita Gedeonis voluerunt ex ejus prosapia creare Iudicem, qui ei succederet; cumque filii Gedeonis omnes ab Abimelech essent occisi, acceperunt filium fratris ejus, scilicet Thola, eumque creaverunt Iudicem.

VIR DE ISSACHAR. — Dices: Gedeon fuit de tribu Manasse, quomodo ergo frater ejus Phua, ejusque filius Thola fuit de tribu Issachar? Respondet S. Augustinus, et alii Gedeonem et Phua fuisse fratres uterinos dumtaxat, ita ut mater eorum nuperit primo Joas Manassensi, ex eoque genuerit Gedeonem, deinde nuperit alteri viro e tribu Issachar, ex eoque genuerit Phua patrem Thola. Poterant enim femine extra tribum suam viris alterius tribus nubere, quando ille habebant fratres, qui patrum suorum erant haeredes, eorumque hereditatem in tribu eorum servabant, ne illa ad virum alterius tribus per feminam (si deficiente prole mascula ipsa foret haeres) illi nubentem transiret, *Num. cap. ult.*

QUI HABITAVIT IN SAMIR (URBE) MONTIS EPHRAIM. — Licet ergo esset ex tribu Issachar, tamen habitavit in tribu Ephraim, ut habitans quasi in medio magis numerosarum tribuum, eas velut Iudex facilius regeret. Regem enim decet esse in

CAPITULUM

centro regni, ut facile ab omnibus regni partibus adiri et conveniri possit.

Allegorice, *Thola* hebraice idem est quod *vermiculus* vel *serpens*. Unde typus fuit Christi, qui ait: «Ego sum vermis et non homo.» *Psal.* **xxi**, 7; idem sanguine aequo ac charitate fuit coecineus, quia sanguine suo pro nobis purpuratus, et charitate ignea flagrans fuit filius *Phua*, id est Anguli, quia ipse est lapis angularis Ecclesiae. Sedes ejus fuit *Samir*, id est custodia, *flex*, sentes, adamas. Magna enim nobis in tot periculis et insidiis opus custodia, magna fecis nostrae cognitione atque contemptu, magna carnis animique compunctione, magna denique constantia et adamantino robore.

3. HUC SUCCESSIT JAIR GALAADITES, — ac proinde et tribu Manasse; haec enim habitabat trans Jordanem in Galaadite juxta montem Galaad; unde et oppida, quibus filii ejus triginta praefuerunt, erant in tribu Manasse. Fit hic octavus Judex Israelis.

Jair hebraice idem est quod *illuminans*, quia Israelem sua justitia, virtute et religione illustravit. Omnes Judices ad hoc a Deo dati sunt Israeli, ut eum in vera Dei fide et cultu confinnerent, ideoque omnes sancti fuere, atque ut tales laudantur ab Ecclesiastico, cap. **xlvi**, vers. 13, et ab Apostolo, *Hebr.* **xi**, 32. Hinc *Jair* typus fuit Christi, qui quasi lux mundi «illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum,» *Joan.* **i**, 9.

Tropologice, Praelatus et fidelis quisque sit «*Jair*,» id est illustrator aliorum, juxta illud Christi: «Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in caelis est,» *Math.* **v**, 16.

4. HABENS TRIGINTA FILIOS SEDENTES (Hebraice, *equitantes*; Septuaginta, *concedentes*; Josephus, *equitandi peritissimos*) SUPER TRIGINTA PULLOS ASINARUM. — Cajetanus vult pullos hos fuisse equinos, non asinos; quia, inquit, hoc affertur hic ad ostendam principum horum gloriam; gloria autem est equitare super equum, non asinum: sed errat Cajetanus. Hebraice *קריים* *atarim*, pullos asini, non equi, significat hic et alibi, teste S. Hieronymo, Septuaginta, Pagnino et aliis passim. Sic et Lyranus, Arias, Vatablus et Abulensis, qui per pullos asini accipiunt mulos, qui ex asino et equa gignuntur; nobiles enim mulis vehuntur. Simpliciter accipias meros asinos, quia hos significat Hebraice *atarim*, atque hi in Palestina vegetiores et fortiores sunt nostris; unde ibi asinis pro equis utebantur, praesertim quia Deus Hebraeis veterat usum et copiam equorum, ut ostendit in Pentateucho, *Deuter.* **xvii**, 16, ad illa: «Non multiplicabit sibi equos.» Huc facit etymon asini, de quo S. Isidorus lib. **xii** *Etymol.*: «Asinus, inquit, et asellum a sedendo dictus quasi assedus; sed Leo nomen, quod magis equis conveniebat, ideo Leo animal sumpsit, quia priusquam equos caperent homines huic praesidere ceperunt. Animal quippe tardum et nulla ra-

tione renitens, statim ut voluit sibi homo substravit.»

ET PRINCIPES TRIGINTA CIVITATUM. — Ir Hebraeo est pulchra paranomasia in voce *atarim*, quae et pullos et civitates significat. Similis est in Graeco *πόλις* et *πάρις*.

QUE EX NOMINE EIUS SUNT APPELLATAE HAVOTH JAIR, ID EST OPPIDA JAIR. — Jam pridem haec triginta civitates, et insuper alia triginta, hoc est sexaginta, ab alio antiquiore *Jair* nuncupata erant civitates *Jair*, ut patet *Num.* **xxxii**, 41; hic tamen illud nomen eis confirmatum est, et quasi de novo inditum ob novam rationem, quia scilicet triginta his urbibus praecant triginta principes filii *Jair* iudicis; caeterarum vero triginta hic non fit mentio, quia ille ad hos triginta principes non spectabant.

8. OPPRESSI PER ANNOS DECEM ET OCTO. — Hi 18 anni comprehendi nequeant annis Judicis sequentis, puta *Jephte*, hic enim tantum sex annis praefuit. Quocirca Serarius vult eos omnino addendos in chronologia annis caeterorum Judicum. Verum capite ut ostendi id fieri non posse. Quare hi 18 anni comprehendi debent annis praecedentis Judicis, scilicet *Jair*, qui praefuit 92 annis. Licet enim *Jair* omni studio contenderet Israelitas continere in cultu unius veri Dei, tamen ipsi partim ex innata malitia et proclivitate ad idola, partim ex commercio et connubiis vicinarum Gentium idololatrarum, partim ex continua 23 annorum pace sub *Thola* iudice opibus epulisque abundantes et lascivientes deflexerunt ad idola et vitia Gentium; quare Deus justus perfidiae vindex, statim illos castigavit, immittendo in eos Philistaeos et Ammonitas, qui eos spoliarent et opprimerent, idque per 18 annos, donec ipsi tot flagellis fracti, serio idolis abjectis penitentes ad Deum redirent, qui proinde hac poenitentia reconciliatus liberavit eos per *Jephte*, ut patet ex sequenti. Hoc est enim quod praedixit Scriptura, cap. **ii**, vers. 16: «Suscitavitque Dominus Judices, qui liberarent eos de vastantium manibus; sed nec eos audire voluerunt, fornicantes cum diis alienis.»

12. ET CHANAAN. — Sic quoque vertunt Septuaginta, Hebraice *עמק מאון*, quod alii retinent quasi nomen proprium loci. Vide S. Hieronymum in *Locis Hebr.*: «Maon, ait, regio Moabitaram, juxta Jeremiam,» capite **xlvi**, vers. 23; juxta Septuaginta, Maribus in *Lexico* et alii putant Maon idem esse cum Bethmaon et Baalmaon, quae erat urbs Moabitaram juxta torrentem Amnon in tribu Ruben. Hinc incohe Maon, *I Paralip.* **iv**, 41, et *II Paralip.* **xxvi**, 7, vocantur *Meonenim*, ubi Septuaginta vertunt *Minaos*. Unde et Septuaginta, *Job* capite **ii**, versu 11, *Sozar* anicuum *Job* constituunt regem *Minorum*. S. Hieronymus vero, *I Paralip.* **xxvi**, 7, vertit *Ammonitas*. Unde videtur ipse *Meonenim* per metathesin accepisse pro *Ammonia*, id est Ammonitis. Priore vero loco,

I Paralip. **iv**, 41, vertit *habitatore*, hoc enim significat *meonenim*. Ut ut est, certum est hos fuisse Chanaanos. Sic enim vertunt Septuaginta et Noster, qui commune Chanaanorum nomen eis appropriant, quasi ipsi illo aeo praeceteris vocati sint Chanaan et Chanaanei.

14. ITE ET INVOCATE DFOS QUOS ELEGISTIS. — Est sarcasmus similis illi *Deuter.* **xxxii**: «Ubi sunt Dii eorum, in quibus habebant fiduciam? etc. Surgant et opulentur vobis, et in necessitate vos proleant.»

16. IDOLA PROIECERUNT. — Ecce hoc est signum serii doloris et poenitentiae, idola et vitia sua abjicere: ideoque mox Deus eorum miserus est.

QUI DOLUIT SUPER MISERIS EORUM. — Hebraice *עקב* *kaiser*, id est, *angustata est anima ejus in labore Israelis*. Septuaginta, *ἀνέμων*, id est, *immitata vel contracta est*. Dicitur hoc anthropopathice: nec enim angustia cadit in Deum, sed figurate significat magnum in Deo commiserationis affectum. Sic Deus ait, *Jerem.* **xviii**, 7: «Repente loquar adversus gentem et adversus regnum, ut eradicem et destruar et disperdam illud. Si poenitentiam egerit gens illa a malo suo, quod locutus sum adversus eam: agam et ego poenitentiam super malo quod cogitavi ut facerem ei. Et

subito loquar de gente et de regno, ut edificem et plantem illud.» Videatur S. Chrysostomum, homil. **5 ad Populum**, et **23 in Genes.** ac **23 in Math.**

17. ITAQUE FILII AMMON CONCUMANTES (id est, suos ad bellum convocantes) IN GALAAD FIXERE TENTORIA. — Nam regio Ammon vicina est Galaad et Galaaditis, puta Manassensibus, qui proinde «vimi eis irruentibus se opposuerunt.»

CONTRA QUOS CONGREGATI FILII ISRAEL IN MASPHA CASTRAMETATI SUNT. — Duplex est Maspha, una in tribu Gad, altera in tribu Manasse, quae hic intelligitur; tum quia Ammonite tribu Manasse sibi vicinam invaserant; tum quia eis quasi dux appositus fuit *Jephte*, qui erat ex Manasse, ut audiemus cap. sequent. Porro *Maspha* hebraice idem est quod *specula*, quia erat loco alto, ex quo Ammonitarum aliorumque vicinorum hostium adventum speculabantur, ut contra cum sibi prospicerent.

18. QUI PRIMUS EX NOBIS CONTRA FILIOS AMMON COEPERIT DICIBARE, ERIT DUX POPULI GALAAD, — ita tum quidem tumultuario consilio decreverunt, sed non satis recto. Unde paulo post sanius consilium eis in mentem venit de accersendo *Jephte* viro bellicoso, ut audiemus capite sequenti. Ita Abulensis.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jephte Judex novus Israelis a populo constituitur, qui primum ratione agit cum rege Ammon, in ab invasione Israelis cesset, sed frustra: quare, vers. 23, irruente in eum Spiritu Dei Israelitas ad bellum convocant, facitque votum ut, si ipse victor redeat, eum qui primus sibi e domo sua occursurus sit, Deo immolet; victori redeunti occurrit filia: quare illam quasi voti reus Deo sacrificat.

1. Fuit illo tempore *Jephte* Galaadites vir fortissimus atque puguator, filius mulieris metreticis, qui natus est de Galaad. 2. Habuit autem Galaad uxorem de qua suscepit filios, qui, postquam creverant, ejecerunt *Jephte*, dicentes: Haeres in domo patris nostri esse non poteris, quia de altera matre natus es. 3. Quos ille fugiens atque devitans, habitavit in terra *Tob*: congregatique sunt ad eum viri inopes, et latrocinantes, et quasi principem sequebantur. 4. In illis diebus pugnant filii Ammon contra Israel. 5. Quibus acriter instantibus, perreperunt majores natu de Galaad, ut tollerent in auxilium sui *Jephte* de terra *Tob*. 6. Dixeruntque ad eum: Veni et esto princeps noster, et pugna contra filios Ammon. 7. Quibus ille respondit: Nonne vos estis, qui odistis me, et ejecistis de domo patris mei, et nunc venistis ad me necessitate compulsus? 8. Dixeruntque principes Galaad ad *Jephte*: Ob hanc igitur causam nunc ad te venimus, ut proficiscaris nobiscum, et pugnes contra filios Ammon, sisque dux omnium qui habitant in Galaad. 9. *Jephte* quoque dixit eis: Si vere venistis ad me, ut pugnem pro vobis contra filios Ammon, tradideritque eos Dominus in manus meas, ego ero vester princeps? 10. Qui responderunt ei: Dominus, qui haec audit, ipse mediator ac testis est, quod nostra promissa faciemus. 11. Abiit itaque *Jephte* cum principibus Galaad, fecitque eum omnis populus principem sui. Locutusque est *Jephte* omnes sermones suos